

Postavení ukrajinských dětí v třídním kolektivu

Kateřina Nekardová

Bakalářská práce
2025

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2024/2025

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Kateřina Nekardová
Osobní číslo:	H22342
Studijní program:	B0111A190011 Sociální pedagogika
Forma studia:	Prezenční
Téma práce:	Postavení ukrajinských dětí v třídním kolektivu

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti integrace ukrajinských dětí, adaptace v třídním kolektivu a sociálních vztahů.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou sociometrického dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

BEJČEK, Jan Matěj, 2016. Úvod do práce s rodinami migrantů s udělenou mezinárodním ochranou: právní aspekty uprchlictví, specifika sociální práce s rodinami uprchlíků, integrace a vzdělávání dětí a žáků z uprchlických rodin. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha. ISBN 978-80-745-2123-2.

ČAPEK, Robert, 2010. Třídní klima a školní klima. Praha: Grada. Pedagogika. ISBN 978-80-247-2742-4.

CHRÁSKA, Miroslav, 2016. Metody pedagogického výzkumu: základ kvantitativního výzkumu. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5326-3.

JARKOVSKÁ, Lucie, Kateřina LIŠKOVÁ, Jana OBROVSKÁ a Adéla SOURALOVÁ, 2015. Etnická rozmanitost ve škole: stejnost v různosti. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0792-4.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2005. Vývojová psychologie I: dětství a dospívání. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0956-8.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Iva Staňková, Ph.D., MBA**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **13. ledna 2025**

Termín odevzdání bakalářské práce: **2. května 2025**

L.S.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 13. ledna 2025

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění bez ohledu na výsledek obhajoby;
- bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- jedno vyhotovení bakalářské práce v listinné podobě bude ponecháno Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně k uložení;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá; neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji, že

- jsem na bakalářské práci pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem řádně citoval(a); v případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor;
- odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou obsahově totožné.

Ve Zlíně, dne

.....
podpis autora

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se věnuje problematice začleňování ukrajinských žáků do třídních kolektivů v českých základních školách. V teoretické části jsou vysvětleny klíčové pojmy týkající se školní třídy, pubescentů, jejich postojů a rolí. Dále se zabývá problematikou integrace ukrajinských žáků do třídního kolektivu. Praktická část práce vychází z kvantitativního výzkumu realizovaného formou dotazníkového šetření na 2. stupních základních škol, jehož cílem bylo zjistit míru obliby a vlivu ukrajinských žáků jejich spolužáky. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že tři z pěti ukrajinských žáků jsou do třídního kolektivu dobře začleněni.

Klíčová slova: školní třída, třídní vztahy, pubescent, dospívání, ukrajinský žák, třídní kolektiv

ABSTRACT

This bachelor thesis focuses on the issue of integration of Ukrainian pupils in the classroom environment in Czech primary schools. In the theoretical part, the basic concepts related to the school classroom, adolescents, their attitudes, and social roles are presented. It also deals with the issue of integration of Ukrainian pupils in the classroom environment. The practical part of the thesis is based on quantitative research carried out in the form of a questionnaire survey at the second level of primary schools, the aim of which was to determine the degree of popularity and influence of Ukrainian pupils by their classmates. The results revealed that three out of five Ukrainian pupils are well integrated into the classroom environment.

Keywords: classroom, class relationships, pubescent, adolescence, Ukrainian pupil, class environment

Mé velké díky patří hned několika lidem. Jako první bych chtěla poděkovat PhDr. Ivě Staňkové, Ph.D., MBA za vedení mé práce, vstřícnost, ochotu a cenné rady. Dále bych chtěla poděkovat celé své rodině za podporu a trpělivost během celého studia. Na závěr bych chtěla poděkovat všem zúčastněným školám za ochotu a spolupráci při výzkumném šetření.

OBSAH

ÚVOD.....	11
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 TŘÍDA JAKO SOCIÁLNÍ SKUPINA	13
1.1 SOCIÁLNÍ ROLE A POZICE	15
1.2 SOCIÁLNÍ POSTOJE	18
1.3 TŘÍDNÍ VZTAHY	19
2 VÝVOJOVÉ CHARAKTERISTIKY DĚTÍ STARŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU	21
2.1 TĚLESNÁ PROMĚNA PUBESCENTŮ	23
2.2 KOGNITIVNÍ VÝVOJ PUBESCENTA	24
2.3 EMOČNÍ VÝVOJ PUBESCENTŮ	25
2.4 SOCIÁLNÍ ASPEKTY VÝVOJE	25
3 UKRAJINSKÉ DĚTI V ČESKÉM VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU.....	28
3.1 VÁLEČNÝ KONFLIKT NA UKRAJINĚ	28
3.2 INTEGRACE UKRAJINSKÝCH DĚTÍ DO TŘÍDNÍHO KOLEKTIVU	29
3.3 KONKRÉTNÍ PROBLÉMY PŘI INTEGRACI DĚTÍ Z UKRAJINY	30
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	32
4 VÝZKUM.....	33
4.1 VÝZKUMNÉ CÍLE	34
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	34
4.3 POJETÍ VÝZKUMU	34
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	35
4.5 TECHNIKA SBĚRU DAT	37
4.6 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	38
5 ANALÝZA	39
5.1 ZÁKLADNÍ ŠKOLA 1	40
5.2 ZÁKLADNÍ ŠKOLA 2	40
5.3 ZÁKLADNÍ ŠKOLA 3	40
5.4 ZÁKLADNÍ ŠKOLA 4	41
5.5 VYHODNOCOVÁNÍ DAT.....	41
5.5.1 Vyhodnocení školní třídy A	41
5.5.2 Vyhodnocení školní třídy B	42
5.5.3 Vyhodnocení školní třídy C	43
5.5.4 Vyhodnocení školní třídy D	44
5.5.5 Vyhodnocení školní třídy E	45

6	INTERPRETACE DAT	47
7	LIMITY VÝZKUMU	50
8	DOPORUČENÍ DO PRAXE	51
	ZÁVĚR.....	52
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	55
	SEZNAM OBRÁZKŮ	60
	SEZNAM TABULEK.....	61
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	62
	SEZNAM PŘÍLOH.....	63

ÚVOD

Ozbrojený konflikt na Ukrajině způsobil, že se Česká republika stala jednou z hlavních destinací pro tisíce uprchlíků, mezi nimiž je i velké množství dětí v školním věku. Tyto děti se ocitají v novém kulturním, jazykovém i sociálním prostředí. Škola se pro ně stává nejen místem vzdělávání, ale také místem pro navazování prvních kontaktů a budování vztahů. Vzhledem k tomu je zásadní zkoumat, jak jsou tyto děti začleňovány do třídních kolektivů a jaké postavení v nich zaujímají. Právě touto problematikou se zabývá tato bakalářská práce.

Zvolenému tématu je věnována pozornost nejen kvůli jeho aktuálnosti, ale především kvůli jeho společenské a pedagogické významnosti. Integrace cizinců do školního prostředí je dlouhodobě diskutovaným tématem v rámci pedagogiky, psychologie i sociologie. K volbě tohoto tématu mě vedla nejen aktuálnost problému, ale i osobní zkušenost ze školního prostředí, kde jsem měla možnost pozorovat situaci dětí z Ukrajiny.

Cílem této bakalářské práce je analyzovat, jaké je postavení ukrajinských dětí v českých třídních kolektivech konkrétně z pohledu jejich oblíbenosti a vlivu. Práce je koncipována do dvou částí. První část je teoretická, kde bude pozornost věnována vymezení klíčových pojmů, jako jsou školní třída, sociální role, sociální postoje, vztahy ve třídě, vývojové období pubescence a integraci. Dále budou představeny dosavadní výzkumy týkající se začleňování ukrajinských dětí do školního prostředí. Druhá část je část praktická, která bude realizována formou kvantitativního výzkumu se zaměřením na sociometrické měření v konkrétních třídních kolektivech, do nichž docházejí ukrajinští žáci. Praktická část se zaměřuje na sběr dat pomocí standardizovaného Hrabalova dotazníku SO-RA-D.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TŘÍDA JAKO SOCIÁLNÍ SKUPINA

Sociální skupina patří do integrovaného kolektivu. Sociální skupiny dostaly pozornost až od 30. let 20. století americkými sociology, ti zkoumali malé sociální skupiny, které byly zkoumány jako makrosvěty, které lze použít na sociální jevy obecně. Sociologie malých sociálních skupin je úzce spjata zejména s chicagskou sociologickou školou a sociometrií (Novotná, 2010).

Nejprve ale co je to skupina? Podle Hrabala (2003) skupinu tvoří lidé, kteří svou dlouhodobou činností míří k společnému cíli. K dosažení cílů dochází prostřednictvím dlouhodobé spolupráce a interakce, které se řídí normami skupiny. Během tohoto procesu se tvoří relativně stabilní struktura vztahů, v nichž jednotlivci zastávají různé pozice a přijímají určitou roli. Oproti tomu Hayes (2003) tvrdí, že skupina je soubor jednotlivců, kteří se nacházejí na jednom místě, a to buď záměrně, nebo náhodně. Slaměník (2019) uvádí, že sociální skupiny se skládají z lidí, které spojuje více než jen přítomnost na stejném místě nebo určitá společná vlastnost. Shodný názor má i Helus (2015), který označuje sociální skupinu jako propojení jednotlivců, kteří spolu systematicky interagují. Vzájemná komunikace mezi členy probíhá s cílem dosáhnout společného záměru, kterým může být splnění úkolů stanovených z vnějšího prostředí. Lidé v sociálních skupinách zastávají relativně stabilní roli, vykonávají určitou funkci a zapojují se do specifické činnosti. Jedincovo chování, vývoj a výchova jsou výrazně ovlivněny jeho fungováním ve skupině (Hrabal, 2003).

Sociální skupiny můžeme dělit podle různých kritérií. Podle kritéria míry rozhodování dítěte patří školní třída do členství povinné, kdy žák patří ve škole do určité třídy. Třída je tedy sociální skupina, ve které je členství povinných a žák nemá na výběr, zda do téhle sociální skupiny chce nebo nechce patřit. Novotná (2010) uvádí, že školní třída je velká sociální skupina o velikosti 16–35 členů, ale Kohoutek et al. (1998) poukazuje na fakt, že menší skupina se skládá z 20 až 40 lidí. Braun et al. (2014) zase uvádí, že školní třída je středně velká sociální skupina. Další dělení, které nás může zajímat, je dělení na primární a sekundární sociální skupiny. V primární sociální skupině se jedinec intenzivně socializuje, vytváří si svoje postoje a podílí se na skupinové kontrole, a proto školní třída patří mezi primární sociální skupiny (Novotná, 2010). V neposlední řadě dělení na formální a neformální sociální skupiny. Školní třída patří do formální sociální skupiny. Formální skupiny totiž patří k organizaci či institucím, jejichž cíle jsou stanoveny přímo těmito

institucemi a mají přednost před individuálními potřebami jejich členů. Školní třída je také výchovná skupina, kde je hlavní cíl učení, případně přeučení nesprávného (Hrabal, 2003).

Braun et al. (2014) uvádí, že třídní kolektiv se vyvíjí a diferencuje ve třech fázích. Největší pozornost věnujeme fázi v kohezním stádiu, která nastává přibližně mezi 7. a 9. ročníkem. V tomto období dochází k dokončení formování vztahů ve třídě. Hierarchie se ustavuje na základě postojů žáků a každý jedinec získává své místo ve vztahové síti podle zkušeností ostatních členů kolektivu. Vrstevnické skupiny, které se formují především v období adolescence, mají značný význam. Nejenže často tvoří základ dlouhodobých přátelství, ale také hrají klíčovou roli v procesu osamostatňování se dospívajících od světa dospělých. Umožňují objevování nových sociálních vztahů a zprostředkovávají důležité normy mezilidského soužití (Kořa, 2013).

Jak uvádí Hrabal (2003), výraznější změna ve vývoji třídního kolektivu nastává až na druhém stupni základní školy. Jedinec si začíná uvědomovat své místo v hierarchii moci, která je však regulována pravidly a postoji ostatních členů skupin. Díky skupinám uspokojujeme svoje potřeby. Tyto potřeby můžeme chápat jako něco, co když nemáme, pocítujeme její potřebu. Naopak, když věc máme, nemáme potřebu ji potřebovat. Bereme ji jako samozřejmost. Potřeba tedy znamená nedostatek konkrétní věci. Díky skupině se nám lépe uspokojují naše potřeby. V důsledku deprivace, což je neuspokojení, není divu, že se spojujeme do sociálních skupin za účelem vyhnout se deprivaci. Různé sociální útvary mají odlišné způsoby, které jsou považovány za legitimní při uspokojování potřeb. Vytváří si normy a pravidla, díky kterým se sociální skupiny navzájem od sebe odlišují. A to na subjektivní potřeby a objektivní potřeby (Novotná, 2010).

Pocítované potřeby jsou **potřeby subjektivní**, kdy nás pocit neuspokojení potřeby vede k jednání. Potřeby úzce souvisí s našimi postoji (pokud řešíme stres z nedostatku pohybu sportem, je náš postoj ke sportu pozitivní). Některé potřeby přebíráme od ostatních a některé máme pouze my sami za sebe. Rozlišujeme několik druhů subjektivních potřeb:

1. Osobnostní – případ, kdy chceme danou věc pouze my sami za sebe,
2. Komparativní – ovlivňuje nás okolí, a proto chceme danou věc, protože ji má někdo významný v mé sociální skupině, což nás vede ke srovnávání s nimi,
3. Normativní – danou věc chceme, protože je naprosto „normální“ ji mít, a nechceme být ti, kteří tu věc nemají (Novotná, 2010).

Objektivní potřeby jsou na jedinci nezávislé a nejsou ovlivněny jeho pocity. Objektivní potřeby jsou nastavená v podobě práv, která jsou pro všechny. Pokud nastane situace, že objektivní práva nejsou uspokojena, poskytne se kompenzace, což je prevence před deviací. (např. při nenaplnění práva na vzdělání je poskytnuta individuální podpora žákovi, aby mohl úspěšně pokračovat ve svém studiu a dosáhnout potřebných výsledků) (Novotná, 2010). Pokud se budeme bavit o potřebách fyziologických, máme tím na mysli **potřeby nedostatkové**. Tím je myšlena potřeba pití, jídla, spánku apod. V případě, že jsou tyto potřeby uspokojeny, začínáme mít pocit bezpečí. Pokud máme uspokojen pocit bezpečí, navazují na to potřeby sociální, jako je potřeba milovat. Na tohle se dále váže uspokojení potřeby úcty, kdy je pro nás důležitý pocit uspokojení a uznání. Jedinec si začne uvědomovat **potřeby růstové** až poté, co jsou uspokojeny všechny jeho základní potřeby. Jedná se o potřeby znalostí, potřeba seberealizace, estetické potřeby a potřeba transcendence, kde je hlavním cílem pomáhat druhým a realizovat svůj potenciál (Novotná, 2010).

1.1 Sociální role a pozice

Slaměník (2019) uvedl, že sociální role představují soubor očekávání sdílených skupinou, která určují, jak by se měl její člen chovat. Vymezují vztahy mezi členy, jejich úkoly uvnitř skupiny i vůči okolí. Mezi typické role patří například vůdce, pokladník či nováček. Zatímco některé role jsou přesně stanovené, jiné zůstávají nejasné. Role ovlivňují nejen jednotlivce, ale také vzájemné vnímání a interakce členů skupiny. Společně vytvářejí propojený systém nazývaný skupinový systém rolí. Role mohou být formální i neformální. Hrabal (2003) uvádí, že role představuje souhrn chování, které skupina od jedince očekává, je definována zvláštními normami a váže se k určitým úkolům. Autor dále uvádí, že role je chápána jako souhrn mezilidských vztahů mezi jednotlivcem a ostatními členy skupiny, které vycházejí z úkolů spojených s danou rolí. V rámci skupiny role vzniká při plnění specifických úkolů, jež se často výrazně liší, zejména v případě formálních skupin. Utváření role závisí na postavení jednotlivce ve skupině a částečně také na jeho osobnostních charakteristikách.

Postavení žáka v kolektivu třídy se během jeho školní docházky vyvíjí a je ovlivňováno mnoha různými faktory. K vnějším faktorům ovlivňujícím postavení žáka ve třídě patří například délka jeho působení v kolektivu, přístup pedagogů, četnost absencí, rodinné zázemí či vzhled. Mezi vnitřní faktory pak spadá emoční inteligence, tvořivost, míra sebevědomí, ambice, aktivní zapojení do třídního života, studijní úspěšnost, intelekt

a komunikační dovednosti. Klíčovými kritérii pro rozdělení pozic žáků ve třídě jsou jejich oblíbenost a míra vlivu na ostatní. Základní sociální role ve třídním kolektivu se vytvářejí na základě vztahů mezi menšími skupinami, což vede ke vzniku různých pozic, jako jsou lídři nebo méně výrazní členové třídy (Braun, 2014).

V období dospívání pubescent odmítá podřízenou roli a zpochybňuje formálně vyjadřovanou nadřazenost autorit, jako jsou rodiče a učitelé. Každý jedinec ve společenské skupině zastává svou specifickou roli, což znamená, že jedná v souladu se svou skupinovou pozicí. Jedinec, který ve skupině zaujímá více pozic, tak ztvárňuje více rolí – pluralita skupinových rolí. Role může být i například člen skupiny, který zastává „pouze“ role člena. Každá role představuje určité očekávání jednání aktéra v konkrétní skupinové pozici (Vágnerová, 2005). Sociální role představuje ustálený a osvědčený způsob chování v konkrétní situaci či pozici, která odpovídá očekáváním ostatních členů skupin (Braun et al., 2014).

Dle Vágnerové (2005) jedinec v období puberty získává nové role. Nové role jako jsou:

- **Role dospívajícího** je určena biologickými faktory a původně zjevnými sekundárními pohlavními znaky, které zároveň nesou určitý erotický význam.
- **Role člena party** nebo skupiny, které je součástí a získává zde sociální identitu.
- **Role blízkého přítele**, jenž je oporou a zároveň nezávislý při sdílení osobních zážitků, je výjimečná.

Členové skupiny zastávají určitou pozici, která úzce souvisí s jeho rolí při běhu skupiny. Těmito pozicemi jsou: alfa, beta, gama a omega. Pozici **alfa** má ve skupině ten jedinec, který reprezentuje skupinovou iniciativou. Je to neformální vůdce skupiny. Jedinec cítí zodpovědnost za skupinu i její úspěchy. Braun et al. (2014) hovoří o nejaktivnější a nejvíce vlivné pozici ve třídě. Vyniká vůdčím chováním a silnými osobnostními rysy. Skupina jej přijímá a podporuje. Rychle navazuje kontakty s ostatními žáky. V každé třídě se obvykle nachází 2–3 žáci v této roli. Většinou nejde o žáky s výjimečnými akademickými úspěchy. Kern (2006) mluví o jedinci v pozici **beta** jako o někom, kdo má speciální znalosti a schopnosti, díky nimž je skupinou pozitivně hodnocen. Navrhuje a rozvíjí varianty řešení navržené alfou. V ojedinělých případech se beta může stávat více a více oblíbeným, až začne konkurovat alfe. Pro dokonalé fungování skupiny je potřeba naprostá vzájemná souhra jednotlivých pozic. Na rozdíl od Brauna et al. (2014), který uvádí, že jedinec v pozici beta

nemá tak veliký sociální vliv. Ostatní je přijímají především proto, že je považují za „chytré“. Jsou spíše introvertní. V každé třídě se vyskytuje jeden až dva takoví žáci, někdy žádný. Spolužáci je vnímají jako zodpovědné a spolehlivé, což často vede k jejich výběru jako třídních zástupců. Pozice **gama**, jak popisuje Kern (2006) se nevědomě identifikuje s alfou. Gama není zatížená rozhodováním a určováním cílů, ale má na starost pracovní výkony skupiny. Větší část skupiny. Podporuje alfu a provokují omegu. S Braunem et al. (2014) se shodli, že gamy jsou přizpůsobivé a spíše pasivní. Dále doplňuje, že tato různorodá většina třídy se vyznačuje dvěma hlavními rysy: na jedné straně sklonem k nepřizpůsobivosti a odporu ke změnám (včetně postojů a nálad), na druhé straně žárlivosti vůči alfám, které zároveň bezvýhradně obdivuje. Snaha dosáhnout postavení alfy v gamách vyvolává pocity vyloučení a odmítnutí. Pozici **omega**, jak uvádí Braun et al. (2014) zastávají žáci, kteří se s třídním kolektivem dostatečně neztotožňují – vyčleňují se z něj a jejich chování často provází strach a obranné reakce. Zůstávají na okraji třídy, mimo hlavní dění. S Kernem (2006) se částečně shodují. Ten tvrdí, že pozice omega má ve skupině rozporuplné postoje. Je to negativní člen ve skupině, outsider. Může to být váhající, nenadaný nováček ve skupině.

Pozice a role, kterou jednatel ve třídním kolektivu zaujme, je ovlivněna jak samotnými spolužáky a dynamikou třídy, tak jeho vlastními osobnostními rysy a predispozicemi (Hrabal, 2003). Podle úrovně osobního vlivu na ostatní členy skupiny lze jednotlivce rozdělit do tří kategorií:

1. vůdce,
2. jeho pomocníky,
3. běžné členy skupiny (Kot'a, 2013).

Vůdcem je označován jedinec, který výrazně ovlivňuje ostatní členy skupiny a často získává vysoký počet voleb v sociometrickém výzkumu. Neformální vůdci se přirozeně objevují během skupinové interakce a mají na ostatní silný vliv, i když jim tato role nebyla oficiálně přidělena (Kot'a, 2013).

Braun et al. (2014) konstatuje, že role představuje specifický způsob jednání a projevu jednotlivce, který od něj očekává určitou sociální pozici. Lidé mohou být ze své role také vyvedeni, tedy záměrně vyprovokováni k jednání, které není v souladu s jejich rolí a sociálním postavením. V některých případech může docházet k tzv. konfliktům rolí.

1.2 Sociální postoje

„Postoje jsou definované jako naučené sklony reagovat příznivě nebo nepříznivě na předměty, situace nebo na druhé osoby, na jejich chování či na jejich osobní přesvědčení“
(Koťa et al., 2013, s. 99).

Postoje jsou trvalé struktury zahrnující pozitivní nebo negativní hodnocení emocionálních pocitů a způsobů jednání, které se týkají dosažení sociálních cílů. Vágnerová (2010) tvrdí, že v první fázi zaujímáme postoj neutrální, Slaměník (2019) naopak uvádí, že postoje nejsou nikdy zcela neutrální – vždy vyjadřují naše hodnotící stanovisko k různým sociálním podnětům v našem prostředí, tedy to, co upřednostňujeme, nebo naopak to, co nám není příjemné. Ačkoliv některé postoje máme vrozené, většinu si osvojujeme během života buď skrze vlastní zkušenosti s danými objekty, nebo nepřímo prostřednictvím sociálního učení. S tím zase nesouzní Kohoutek et al., (1998), který tvrdí, že postoje nejsou vrozené, ale tvoří se během života v důsledku sociálních vlivů. Na jejich utváření mají vliv i masová média, avšak obvykle méně než malé skupiny. Dále uvádí, že postoje úzce souvisejí s názory skupiny a formují se prostřednictvím skupinové interakce. Postoje mohou být pozitivní či negativní, stabilní nebo nestálé, snadno ovlivnitelné a mohou mít na lidské chování výrazný či nepatrný dopad.

„Postoj je stanovisko, které člověk zaujal. Projevuje se připraveností plnit určité úkoly a cíle“ (Kohoutek et al., 1998, s.10).

Postoje představují složité struktury s různorodým obsahem. Jejich hlavní funkcí je usnadnit jedinci orientaci v komplikovaném sociálním a kulturním prostředí a zároveň ovlivňovat jeho chování. Jejich význam spočívá především v adaptační roli, kterou hrají ve společenském životě. Odrážejí také hodnotový vztah k určitým objektům a vyjadřují hodnotící stanovisko. Jejich škála je obvykle široká – ve školním prostředí mohou sahát od velmi pozitivních, například k oblíbenému kamarádovi, až po výrazně negativní, například vůči neoblíbenému spolužákovi nebo rivalovi v akademických soutěžích. Postoje se vytvářejí během procesu socializace a jejich formování je významně ovlivněno mírou uspokojování potřeb (Koťa, 2013). Z pohledu sociálního postavení lze jednotlivce rozdělit do několika kategorií:

1. populární jedinci neboli sociometrické hvězdy,
2. oblíbení členové skupiny,

3. přijímání jedinci,
4. ti, kteří jsou ve skupině tolerováni,
5. opomíjené osoby (Kot'a, 2013).

Strukturovaný postoj se skládá z několika složek: kognitivní, afektivní a často také konativní. Kognitivní složka zahrnuje rozum, poznání, znalosti a kalkulaci. Afektivní složka je tvořena emocemi. Někdy je zahrnuta i konativní (behaviorální) složka, která představuje tendenci k jednání. Přítomnost této složky vyplývá, že na základě postoje lze předpovědět chování jedince. Jedinci se postoje ve skupině proměňují. Pokud v našem postoji převládá afektivní složka, tak snadněji měníme postoj. Pokud má převahu složka kognitivní, náš postoj má trvalejší charakter (Novotná, 2010).

Postoj je formou strategie chování v rámci sociální pozice, a vytváří tak spojení mezi sociálními pozicemi a sociálními rolemi. Postoj zprostředkovává vztah mezi potřebou a zájmem, podobně jako potřeba propojuje hodnotu a postoj (Novotná, 2010). Je méně hluboký než vztah. Představuje spíše povrchnější návyk v jednání. Není tak pevně zakořeněný jako vztah nebo osobnostní rys. Má spíše situační povahu a je charakteristický pro adaptivní a přizpůsobivé přístup (Kohoutek et al., 1998).

1.3 Třídní vztahy

„Vztahem rozumíme opakovanou aktivitu subjektu směřující k určitému objektu (nebo třídě objektů) a příslušnou dispoziční strukturu“ (Hrabal a Hrabal, 2004, s.109).

Z pohledu sociálního rozvoje lze vztahy rozdělit na **věcné** a **sociální**. Zatímco věcné vztahy se zaměřují na objekty, sociální vztahy se týkají lidí nebo sociálních skupin, jako jsou rodiny, společenské vrstvy či národy. Věcné vztahy se realizují prostřednictvím konkrétní činnosti, zatímco sociální vztahy vznikají interakcí a mezilidskou komunikací. Většina vztahů je kombinací sociálních a věcných vztahů, vzájemně se prolínajících (Hrabal a Hrabal, 2004). Na druhém stupni základní školy se vztahy s vrstevníky a skupinami stávají klíčovými aspekty vývoje. Roste důraz na rovnocenné partnerství a férovost v mezilidských vztazích. Zároveň se upevňuje očekávání respektu ze strany dospělých. Vztahy nadřazenosti a podřazenosti jsou trvalými úhly pohledu. Žalování je vnímáno jako zvýhodnění autority na úkor vrstevnických vazeb a stále více se odsuzuje. Normou se postupně stává zásada „nežalovat“, což vede k tomu, že označení spolužáka za žalobníka se objevuje jen výjimečně. Skupina také částečně nahrazuje intimní kontakt, jehož potřeba se zvyšuje

v důsledku postupného odcizování od rodiny. Proměňují se i vztahy mezi spolužáky a jejich vzájemné vnímání. Obliba a vliv jednotlivých žáků často úzce souvisejí s jejich školním úspěchem. V období pubescence třída obvykle nefunguje jednotně a soudržně, i když mohou působit jako pozitivní výchovný kolektiv. Převažují pozitivní vrstevnické vztahy, skupinky se společnou sportovní zálibou, zájmem o přírodu nebo technickými zájmy. Pubescenti vnímají skupiny jako potenciální zdroj bezpečí a přijetí, zároveň v ní nachází prostor pro seberealizaci (Hrabal, 2003). Socializace ve vrstevnické skupině se dělí do 3 fází:

1. Vstup a adaptace do skupiny
2. Přijetí kolektivní identity – jedinec se identifikuje se skupinou a přijímá její pravidla.
3. Postupné odpoutávání a osamostatňování – jedinec kritizuje názory a normy skupiny (Vágnerová, 2005).

Čapek (2010) dělí edukační prostředí třídy na fyzikální faktory, kam řadí nábytek třídy, vybavenost třídy, barvy stěn. A na psychosociální faktory, které lze rozdělit na stabilní, mezi něž patří dlouhodobé sociální vztahy mezi účastníky vzdělávacího procesu. Trvalejší vztahy se pojí s klimatem třídy. Druhé dělení je proměnlivé, do kterého spadají krátkodobé stavy komunikace mezi účastníky vzdělávání. Krátkodobé vztahy se pojí s atmosférou třídy. Hlavním rozdílem mezi klimatem třídy a atmosférou třídy je délka interakce.

2 VÝVOJOVÉ CHARAKTERISTIKY DĚTÍ STARŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

Děti staršího školního věku (dále pouze „SŠV“), jsou děti na druhém stupni základní školy až do konce povinné školní docházky, což je většinou do 15 let. Z hlediska biologického se jedná o pubescenci, což je první fáze dospívání (Vágnerová, 2005). Období puberty je obvykle vymezeno věkovou hranicí 11 až 15 let (Macek, 2003).

Pubescence je jedno z období dospívání. První je tedy období puberty a druhé je období adolescence. Jak uvádí Erikson (2022) období adolescence je časem, kdy se definitivně formuje převládající pozitivní identita ega. V této fázi se blízká budoucnost začíná vědomě začleňovat do osobního životního plánu. V USA je pojem "adolescence" vnímán nejhůře jako mezistupeň mezi dětstvím a dospělostí, které nemá jasné ukotvení. V lepším případě se chápe jako běžná fáze života, spojená se sportem, zábavou a trávením času s vrstevníky v různých skupinách či na večírcích. Adolescent většinou nevzbuzuje větší obavy a méně se cítí osaměle, protože se tato životní etapa stala přirozenou součástí kulturního rámce společnosti. Období adolescence dle Berk a Meyers (2016) je rozděleno do 3 fází. 1. fáze je ranná adolescence, která trvá od 11 do 14 let. 2. fáze je střední adolescence a trvá od 14 do 16 let. Poslední fáze je fáze pozdní adolescence, která trvá od 16 do 18 let. Jde o životní etapu, během níž dochází k nejzásadnějším psychosociálním proměnám. Kognitivní schopnosti se v tomto období rozvíjejí až do úrovně formálních operací, přičemž vrcholu obvykle dosahují kolem patnáctého roku. Tento rozvoj zároveň ovlivňuje i způsob, jakým jedinec posuzuje morální otázky (Hort et al., 2008).

Pubescence, která zahrnuje prvních pět let dospívání, začíná obdobím prepuberty. Nejvýraznější změnou je změna tělesného dospívání, které je spojené s pubertou. Mění se také zevnějšek pubescenta, jehož změny vedou k úpravě reakcí okolí i vnímání sebe sama. V průběhu celkového rozvoje dochází k změnám v myšlení, přičemž pubescent začíná přemýšlet abstraktně, včetně možností, které nejsou aktuálně přítomné. Hormonální změny zároveň ovlivňují emocionální prožitky, jejichž výkyvy mohou přitahovat pozornost a měnit způsob, jakým je pubescent vnímán v daném okamžiku. Pubescent se postupně osvobozuje od závislosti na rodičích a klíčovou roli pro něj začínají hrát vrstevníci, s nimiž se identifikuje. Toto období je charakteristickým významem přátelství, prvními láskami a počátečními experimenty v oblasti partnerských vztahů (Vágnerová, 2005). Erikson popsal jednotlivá vývojová stadia, přičemž páté z nich se vztahuje k období puberty

a adolescence. V této fázi je klíčovým úkolem formování vlastní identity. Dospívající si často kladou otázky jako „Kdo jsem?“ nebo „Jaký jsem?“, což může vést k tzv. krizi identity, která představuje důležitý krok směrem k dospělosti. Tento proces však může být náročný a způsobit nejistotu v oblasti vlastních rolí či problémy s vyrovnáním se s vnitřními rozpory typickými pro toto období (Hort et al., 2008). Mezi hlavní úkoly pubescentního období patří přijetí vlastního dospívajícího těla, osvojení si zralejších způsobů myšlení, snaha o větší samostatnost vůči rodině, navazování vyspělejších vztahů s vrstevníky obou pohlaví a postupné utváření vlastní identity (Berk a Meyers, 2016).

Langmaier (2006) uvádí 2 fáze v období pubescence. První je fáze prepuberty, která začíná prvními projevy pohlavního zrání, především výskytem sekundárních pohlavních znaků, a často ji doprovází i mírné zrychlení růstového tempa. U dívek většiny je fáze prepuberty v období od 11 do 13 let. U chlapců je tomu tak o 1-2 roky později. Druhá fáze je fáze vlastní puberty, která nastává po prepubertě a setrvává do dosažení schopnosti reprodukce. Toto období se odehrává v rozmezí 13-15 let. Dle Vágnerové (2005) v první fázi dospívání dochází ke komplexní proměně osobnosti, a to ve všech oblastech. Těmito oblastmi jsou: somatická, psychická a sociální. Proces dospívání je ovlivněn specifickými kulturními a společenskými podmínkami, které formují očekávání a požadavky společnosti vůči mladým lidem. Dospívání je jedinečná fáze života, která má své charakteristické rysy v rámci životního cyklu a svůj objektivní i subjektivní význam. Toto období se vyznačuje hledáním a přehodnocováním. Dospívající zde má dosáhnout sociálního postavení a rozvinout zralejší podobu vlastní identity, která je pro jedince subjektivně naplňující. Pubescenti často usilují o rychlé opuštění dětských rysů a podřízeného společenského postavení. Snaží se co nejdříve dosáhnout větší míry práv a svobody v rozhodování, avšak k přijetí povinností a odpovědnosti spojených s dospělostí přistupují s nevelkým nadšením.

Školní věk lze vnímat jako fázi, kdy dítě vstupuje do společnosti prostřednictvím významných institucí jako je škola. Lze jej chápat také jako fázi vytváření si vrstevnické skupiny, kdy dítě potřebuje být přijato a ostatními pozitivně hodnoceno (Vágnerová, 2005). V období dětství byla hlavní **potřeba jistoty**, kterou naplňovala závislost na rodičích, kdežto v období pubescence tato potřeba byla naplněna a pubescent musí upravit její povahu. V určité fázi vývoje je potřeba větší svobody a rozhodování o pubescentovi samotném. Důsledkem toho se snižuje pocit jistoty, protože závislost na rodině se snižuje. Další významnou roli v období pubescence hraje **potřeba citové akceptace**, které má úplně jiný charakter, než měla v prvních letech života. Toto období je provázáno mnoha změnami,

které prohlubují pocity nejistoty dospívajícího a narušují jeho představu, že svět je zcela dobrý a bezpečný a že je v něm automaticky vítán a ceněn (Vágnerová, 2005). Díky škole dítě rozvíjí vztahy s lidmi i mimo rodinu jako jsou učitelé a jiné dospělé osoby, které představují autoritu. V různých sociálních situacích si postupně dítě vyvíjí role a postavení, které si zde dokázalo získat. U dětí SŠV hrají pro rozvoj osobnosti klíčovou roli tři hlavní sféry:

1. Rodina – rodina poskytuje základní sociální a emoční podporu. Ovlivňuje dítě svými požadavky, motivací a oceněním.
2. Škola – škola podporuje rozvoj kompetencí a způsobů chování, které jsou v sociálním kontextu žádoucí a ceněné, čímž se stává významnou institucí.
3. Vrstevnická skupina – skupina vrstevníků podporuje rozvoj specifických vlastností a dovedností, jež jsou nezbytné pro fungování v lidském společenství. Dítě se zde může více ztotožňovat a rozvíjet symetrické vztahy (Vágnerová, 2005).

Období puberty je fáze mezi dětstvím a dospělostí, kdy pubescent není ani dítě ani dospělý. V tomto období dochází často na „konflikt s autoritou“, kdy autorita je nejčastěji rodič nebo učitel (Kern, 2006).

2.1 Tělesná proměna pubescentů

Dítě se v období puberty mění na člověka schopného reprodukce. Tělesné dospívání se odráží ve viditelnosti i vnitřně vnímaných změn, jako je růst těla, změna proporcí, vývoj sekundárních pohlavních znaků a aktivací funkcí pohlavních orgánů. Pubescenti se také projevují svou stylizací zevnějšku. Někteří preferují oblečení, které zdůrazňuje jejich tělesné formy, někteří nosí plandavé a beztvaré oblečení. Svým oblečením mohou vyjadřovat příslušnost k určité skupině (např. skinhead). Jiní nosí staré, obnošené, roztrhané oblečení, které už vyšlo z módy. Někteří se můžou výrazně malovat nebo nosit hluboce vystřižené šortky (Vágnerová, 2005). Značnou roli zde hrají rozdíly v tělesné proměně:

- **U chlapců**, kdy je změna především v růstu a poté rozvoji svalů. Na první pohled nejsou sekundární pohlavní znaky tak nápadné a zneklidňující. Vysoký vzrůst u chlapců není nic neobvyklého, dokonce ve vrstevnické skupině to může znamenat získání lepšího sociálního statusu. Chlapci dospívají dříve, než ostatní chlapci

bývají více sebejistí, populární a zaujímají vedoucí roli. Nízký sociální status mívají chlapci tělesně nevyspělí, malí a slabí.

- U **dívek** jsou sekundární pohlavní charakteristiky výraznější než u chlapců. V důsledku toho se dívky potýkají s eroticky zaměřenými reakcemi od starších vrstevníků a dívkám vadí, když například na ni „starší kluci blbě čumí a pokřikují sprostě“. Chování vrstevnic vůči nevyspělé dívce, která není sociálně atraktivní není tak agresivní jako u chlapců. Dívky se svým zevnějškem zabývají v určité době více než čímkoliv jiným. Jsou zaměřené na svoje vlastní tělo a mají pochybnosti o svém zjevu (Vágnerová, 2005).

2.2 Kognitivní vývoj pubescenta

Piaget označil toto období jako **stadium formálních logických operací**. Pubescenti přemýšlí nad tím, jak by mohl náš svět být nebo měl být. Jsou schopni uvažovat hypoteticky i o možnostech, které ve skutečnosti neexistují (Piaget, 1970 cit. dle Vágnerová, 2005). Dále si osvojí **abstraktní způsoby myšlení**, kdy předmětem jejich úvah může být cokoli. Nezávislé myšlení na konkrétní realitu umožňuje dospívajícím pochopit různé teorie a přistupovat k řešení problémů odlišně než dříve. Formální logické operace pubescentů lze nazvat jako **hypoteticko-deduktivní myšlení**. Poznávání se rozšiřuje do sféry, které nelze přímo vnímat, a na úroveň přesahující osobní zkušenosti. Tato schopnost se postupně zlepšuje. Deduktivní myšlení u pubescentů poznáme podle toho, že jsou schopni aplikovat obecné pravidlo. Rozvíjí se v **induktivním uvažování** na abstraktní úrovni. Jsou schopni určit nadřazenou kategorii i pro abstraktní dvojici. Dále se rozvíjí schopnost interpretovat pozorované výsledky v kontextu. Dokáže objasnit současné dění tak, aby jeho vysvětlení bylo v souladu s obecně platnými pravidly, i když může danou situaci vnímat odlišně. Nový způsob uvažování ovlivňuje změnu vnímání časové dimenze, což znamená, že pro pubescenty je důležitější budoucnost než přítomnost. Přemýšlí do budoucna, předvídají nebo plánují budoucí události, které mohou nastat. Děti SŠV bývají více radikální, což je jejich obrana proti nejasnosti anebo mnohoznačnosti. Radikalismus se u nich projevuje sklonem k reakcím vycházejícím ze zjednodušeného zobecnění. Tato zobecnění jsou brána jako definitivní a ovlivňují uvažování a jednání pubescenta. Jejich radikální rozhodnutí jsou často zbrklá a necitlivá (Vágnerová, 2005).

2.3 Emoční vývoj pubescentů

Etapa pubescence je úzce spjatá se změnou v citovém prožívání. Pubescenti jsou více emočně kolísaví, bojují s labilitou, dráždivostí, většinou reagují přehnaně, precitlivěle. Jejich citové prožitky jsou o dost intenzivnější než kdy dříve, a většinou bývají spíše krátkodobého rázu, často jsou proměnlivé. Jedinci dost často mívají podrážděnou náladu, výkyvy v náladě i v chování. Mohou působit velmi impulzivně bez schopnosti sebeovládání se. Všechny zmíněné faktory mohou být zdrojem pro vznik konfliktů. Pubescenti mají pocit, že jejich prožitky jsou tak intenzivní, že je to dokonce výjimečné a možné pouze u nich samotných. Své city ovšem neprojevují navenek. Snaží se nedávat najevo svoje pocity, svou aktuální náladu, svůj smutek či ponížení. Ke stabilizaci emočního prožívání dochází až na konci období adolescence, kdy starší adolescenti už nejsou tolik náladoví a citově labilní, a to vše díky hormonálnímu vyrovnaní a přijetí pohlavní dospělosti organismem (Vágnerová, 2005).

2.4 Sociální aspekty vývoje

Jedinec v období pubescence je hodně sebekritický, což dospělí ani nemusí vědět. Jedinec si sebekritičnost uchovává pouze jako vnitřní záležitost sám v sobě. O téhle záležitosti ví nanejvýše nejbližší kamarádi. Příčinou je snaha zachovat si vnější dojem. Z tohoto důvodu nelze otevřeně přiznat své nedostatky ani pocity nejistoty, i když si je plně uvědomuje.

- Rodina je v téhle etapě stále důležitým zázemím, i když to pubescenti nepřiznají a spíše se snaží osamostatňovat.
- Škola hraje důležitou roli především ve vztahu k budoucímu sociálnímu postavení.
- Volnočasové instituce ovlivňují rozvoj schopností a dovedností pubescenta.
- Vrstevnická skupina je pro pubescenta úplně nejdůležitější. Jedinec se v ní identifikuje a získá zde značnou sociální oporu (Vágnerová, 2005).

Největší mezník období je přechod na druhý stupeň. V současné době je zvládání školních požadavků na uspokojivé úrovni, s dobrými výsledky a přijatelným chováním, cesta k přijímání harmonického vztahu s rodiči. Později mají pubescenti tendenci nevynaložit tolik úsilí k splnění požadavků, které jsou pro ně zásadní. Dospívající v této fázi studují především s cílem dosáhnout svého cíle, kterým je přijetí na zvolenou střední školu. V mladším školním věku se učí proto, aby dostali dobrou známku. V období pubescence jdou známky stranou a soustředí se pouze na dříve již zmiňované přijetí na vybranou střední

školu. Skupina vrstevníků poskytuje podporu při formování individuální identity. Pubescent může úspěšně vymezit svou identitu prostřednictvím příslušnosti ke skupině, což označujeme jako skupinovou identitu. Vrstevnická skupina zvyšuje pocit sebevědomí a sebejistoty. Naopak snižuje individuální zodpovědnost (Vágnerová, 2005). Braun et al. (2014) ve své knize uvádí, že žák se stává součástí vrstevnické skupiny i během svého volného času. Tyto skupiny mají formální charakter, například v podobě kroužků či sportovních oddílů, nebo mohou být zcela neformální, jako třeba skupiny vznikající v místě bydliště či při rekreačních aktivitách. Pubescent upouští od závislosti na rodině a raději si buduje pevné vztahy s vrstevníky. Jedinec uskutečňuje většinu svých aktivit mimo rodinu, a tak vzniká tzv. „kultura mladých“. Kultura mladých má své vlastní symboly (styl oblékání) a svou vlastní řeč (Kern, 2006).

Školní třída je poměrně důležitý faktor, protože jedinec zde tráví hodně času. Není žádnou skupinou, kterou lze vyměnit. Proto, když nastane konflikt, je to značný problém. I ve školní třídě mají jedinci určité pozice. Každý se chce prosadit a být úspěšně akceptován. Hodně oceňují někoho chytrého, naopak dříč mívá spíše podřadné postavení. Dále se oceňuje jedinec, který rád pomůže, je solidární. Neoblíbenost často postihuje jedince, kteří způsobují konflikty a napětí (Vágnerová, 2005). Školní třída bývá rozdělována do podskupin rozdělených ať už genderově, zájmově nebo prospěchově. Pozice každého jednotlivce na druhém stupni základní školy je již dlouhodobě ustálená a pevně daná. Od rozdělení do skupin na základě genderu se postupně od 13 roku ustupuje. Začíná propukovat zájem o opačné pohlaví, a tak se můžou změnit vztahy ve skupině. Díky tomuhle jevu dochází k promíchání skupin a ke vzniku prvních lásek. Dospívající usilují o navázání vztahu s vrstevníkem, kterému by mohli důvěřovat a sdílet s ním své hlubší pocity. Potřeba takového blízkého přátelství se začíná objevovat již na počátku puberty, tedy kolem 11–12 let. Přátelský vztah je řešený vazbou, která zároveň pomáhá při sebepoznání a poskytuje podporu při řešení problémů. Když řekneme pubescentovi, aby popsal přítele, kladl by velký důraz na sdílení pocitů, důvěru a vzájemné porozumění (Vágnerová, 2005).

U dívek bývá běžnější mít menší počet blízkých přítelkyň než u chlapců, ale za to tyto vztahy bývají daleko hlouběji propojené než u chlapců, kde jde spíše o lehkovážné vztahy. Chlapci už od dětského věku dávají přednost spíše kvantitě než kvalitě, co se týče přátelských vztahů. Příčina menšího počtu blízkých přátel u dívek je taková, že dívky jsou více sociálně zralejší, ale také potřeba hlubších vztahů. Dívky jsou nejbližší přítelkyni považují za úplně nejvýznamnější osobu v jejich životě. Přátelství u pubescentů je založeno

na vzájemné shodě. Pokud máte s dotyčným stejné zájmy a obliby, pravděpodobně z toho budou i podobné problémy a společná řešení. Navázání přátelského vztahu s někým, s kým máte odlišné zájmy a koníčky není zrovna lehké. Nemůžou si vzájemně sdílet zkušenosti či řešit podobné problémy (Vágnerová, 2005).

3 UKRAJINSKÉ DĚTI V ČESKÉM VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU

Při příchodu dětí migrantů do nových škol často nastávají problémy s jejich adaptací na řád a normy nové země. Stěžejní problémy nastávají v oblasti náboženství a kultury. Jedná se například o náboženské svátky nebo kulturní zvyky (Průcha, 2006).

Studie MŠMT (2023), která se zabývala šetřením počtu ukrajinských uprchlíků, provedla šetření v 5 362 mateřských škol, 4 223 základních škol, 1 276 středních škol a v 18 konzervatořích. Školy k 31. 3. 2023 vykazaly 51 281 žáků z Ukrajiny. Tato hodnota vyjadřuje 2,8 % ze všech žáků v ČR. Podle statistického informačního systému MŠMT (2024) navštěvovalo ve školním roce 2023/2024 školy v ČR celkově 47 858 dětí z Ukrajiny. Z toho 8 104 dětí s trvalým pobytem, 37 074 dětí jsou azylanti a 5 147 dětí s nárokem na jazykovou podporu. Podle zprávy MŠMT (2024) k 30. 9. 2024 navštěvuje české školy 75 704 dětí s ukrajinským občanstvím. Celkově základních školy navštěvuje 50 806 žáků z Ukrajiny, z toho 23 116 dětí na druhém stupni a z toho je 18 067 azylantů, což je 78,2 % z celkového počtu ukrajinských dětí na 2. stupni veřejných základních škol v ČR. V samotném Jihomoravském kraji navštěvuje základní školy 3 817 dětí – azylantů z Ukrajiny. Ve srovnání s údaji k 30. 9. 2023 vzrostl počet ukrajinských azylantů na základních školách o 7,2 %, což představuje nárůst o 2 657 žáků. Nejvýraznější záznam byl zaznamenán na 2. stupni, kde se počet žáků zvýšil o 11,4 %, tedy o 1 843 žáků.

Podle Pavlínové (2025) na pražských základních školách tvoří ukrajinské děti více než deset procent žáků, přičemž jejich počet neustále roste. V některých třídách tvoří děti uprchlíků přibližně polovinu žáků, přičemž hlavním problémem je jejich neznalost českého jazyka. Dle Novosáka et al. (2022) méně, než 1/5 základních škol zřídila pro nově přijaté ukrajinské žáky tzv. adaptační skupiny, do kterých žáci chodí před tím, než se začnou účastnit běžné výuky. Tyto skupiny se obvykle zaměřují na výuku základů českého jazyka a socializační činnosti. Výuka češtiny jako druhého jazyka nebyla organizována pouze na 7 % zkoumaných základních škol, a to převážně kvůli nedostatku učitelů.

3.1 Válečný konflikt na Ukrajině

24. 2. 2022 začalo bombardování Ukrajiny Ruskou vojenskou federací. Tento konflikt je největší ozbrojený střet v Evropě od roku 1945. Ruské síly donutily k útěku přibližně 7,5 milionu lidí. Hlavním důvodem této válečné situace jsou neslučitelné politické cíle těchto zemí. Rusko chtělo Ukrajinu zlikvidovat jako nezávislý stát a nadobro ji připoutat zpět

k Rusku. Ukrajinu válka nepřekvapila, byla na ni připravená od roku 2015. Co Ukrajinu překvapilo bylo, že Rusko napřed zaútočilo na jihu, a ne na východě, jak si mysleli. (Kříž, 2023).

Česká republika se stala útočištěm pro více než půl milionu ukrajinských uprchlíků, z nichž téměř třetinu tvoří děti do 18 let, které potřebují přístup ke vzdělávání (UNHCR, 2023). Podle (ČSÚ, 2024) v roce 2023 bylo na našem území evidováno 574 447 státních příslušníků Ukrajiny, z toho 466 441 s přechodným pobytem a 98 996 s trvalým pobytem. Mezi žadateli o azyl převažují muži. Nejvyšší zastoupení mají v kategorii 30-34 let a to 14,4 % (ČSÚ, 2023).

3.2 Integrace ukrajinských dětí do třídního kolektivu

Děti jsou zvyklé na vlastní kulturu a považují ji za samozřejmost. Není proto nijak zvlášť překvapivé, že po příchodu do nové země mohou prožívat různé smíšené pocity, zejména kvůli bezprostřednímu kontaktu své vlastní kultury s kulturou, která je pro ně odlišná. Tento proces nazýváme „kulturní šok“ (Bejček, 2016).

„Kulturní šok lze definovat jako psychologickou dezorientaci, k níž dochází skrze špatné porozumění nebo úplné neporozumění vzorcům cizí kultury. Jeho vznik bývá zapříčiněn nedostatečnou či omezenou znalostí a osobní rigiditou“ (Harris a Moran, 1991 cit. dle Morgensternová a Šulová, 2007, s.87).

Kulturní šok má několik fází. První fáze je fáze nadšení, kdy tato fáze přichází hned po příchodu do nové kultury. Druhá fáze je fáze frustrace. Tato fáze nastupuje hned po počátečním nadšení. Přehlčení novými zážitky a podněty vede k psychickému vyčerpání, což způsobuje, že člověk se stává vnímavější k všemu, co mu ve srovnání s jeho původní kulturou připadá negativní. Objevuje se kritický postoj a odsuzování nové země. Další je fáze přizpůsobení, kdy postupem času člověk začne lépe rozumět hlubším souvislostem, navazuje častější kontakt s místními obyvateli a začíná vnímat život v nové zemi se všemi jeho pozitivními i negativními stránkami. Jako poslední je fáze návratu. Po návratu do rodné země se mohou znovu objevit obtíže s adaptací, tentokrát však na vlastní kulturu. V některých případech může tento proces přizpůsobení trvat i několik let (Čápková a Marxtová, 2006).

Průcha (2006) zmiňuje, že integraci ukrajinských dětí do českých škol můžeme označit jako proces součástí multikulturalismu. Multikulturní výchova lpí na porozumění, poznání, respektu, kooperaci a koexistenci.

„Multikulturní výchova je edukační činnost zaměřená na to, aby učila lidi z různých etnik, národů, rasových a náboženských skupin žít spolu, vzájemně se respektovat a spolupracovat. Provádí se na základě různých programů ve školách a v mimoškolních zařízeních, v osvětových akcích, v reklamních kampaních, v politických opatřeních. Jsou s ní spojovány velké naděje i značné finanční prostředky, ale její skutečné efekty nejsou spolehlivě prokázány“ (Průcha, 2006, s. 15).

Stěžejním dokumentem v české vzdělávací politice je dokument Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha (2001), která velkou míru pozornosti věnuje multikulturní výchově, a především následujícím cílům:

- Multikulturní výchova poskytuje objektivní informace o různých menšinách, jejich historii, osudech a kulturním dědictví, podporuje vztahy založené na porozumění a vzájemné sounáležitosti. Významnou roli v tomto procesu hraje menšinové školství, dvoujazyčné vzdělávání a integrace cizinců a jejich dětí, které přispívají k začlenění těchto skupin do české společnosti.
- Výchova k vzorcům partnerství, spolupráce a solidarity v rámci evropské i globalizované společnosti spočívá ve snaze žít bez konfliktů a negativních předsudků nejen mezi jednotlivci, ale také mezi národy, jazyky, menšinami a kulturami. Jejím cílem je schopnost přijímat a uznávat i výrazné rozdíly mezi lidmi a kulturami, které charakterizují dnešní propojený svět (MŠMT, 2001).

Bejček (2016) uvádí, že rychlost, s jakou se dítě dokáže přizpůsobit životu v nové zemi, ovlivňuje celá řada faktorů. Mezi klíčové patří rodinné a materiální zázemí, zdravotní stav, to, zda je rodina úplná, role jejich jednotlivých členů, schopnost zvládat stres a krizové situace, věk dítěte a míra přijetí ze strany školy.

3.3 Konkrétní problémy při integraci dětí z Ukrajiny

Konkrétní překážky, se kterými se děti při integraci mohou setkat jsou: předsudky, nepřipravenost škol na vzdělávání žáků uprchlíků, nízká úroveň multikulturní výchovy, stereotypy, rozdílné sociokulturní prostředí. Klíčovou překážkou však je jazyková bariéra

(Bejček, 2016). Děti z Ukrajiny se můžou ve školních třídách potýkat s různými negativními sociálními jevy jako třeba diskriminace, rasismus nebo xenofobie. Diskriminace nastává, když se předsudky a stereotypy promítnou do jednání. Jde o nespravedlivé a nevhodné zacházení s lidmi na základě jejich příslušnosti ke konkrétní skupině. Nemusí se projevovat pouze otevřeným nepřátelstvím vůči jiné skupině, ale také upřednostňováním vlastní skupiny na úkor ostatních. Příčinou diskriminace tak mohou být dva odlišné faktory – buď zvýhodňování vlastní skupiny, nebo averze vůči jiné skupině (Dovidio et al., 2010 cit. dle Slaměník, 2019).

Diskriminace se může odehrávat nejen na individuální úrovni, ale také v rámci institucí a celé společnosti. Institucionální diskriminace nastává, když stávající pravidla a politiky brání některým skupinám v rovném přístupu k příležitostem. Ačkoli dnes již existuje jen málo zákonů, které přímo znevýhodňují určité skupiny, mnoho nařízení, jež se na první pohled zdají spravedlivá, mohou kvůli své necitlivosti vést k diskriminačním důsledkům. Společenská diskriminace se pak shoduje, že dominantní skupina prosazuje svou kulturu, hodnoty a normy chování (Slaměník, 2019). Braun et al. (2014) popisuje žáka pocházejícího z odlišného etnika nebo sociokulturního prostředí jako rizikového jedince. Žák může čelit xenofobním útokům, které se mohou objevovat nejen ve školním prostředí, ale i mimo něj. Škola zásadně respektuje případné odlišnosti v jeho životním stylu. Ve většině situací to však není nezbytné, protože děti mají obvykle silnou tendenci přizpůsobit svému okolí.

Na základě teoretických poznatků byla vymezena školní třída jako specifická sociální skupina, v níž se formují důležité vrstevnické vztahy. Pozornost byla také věnována sociální rolím a období pubescence, které je spojeno s intenzivním vývojem sociálních vazeb a citlivostí na přijetí kolektivem. Dále byla rozpracována problematika integrace ukrajinských žáků do třídního kolektivu, přičemž byly popsány faktory, které mohou tento proces komplikovat. V praktické části se pomocí dotazníku snažíme zjistit, jaké postavení mají ukrajinské děti v třídním kolektivu.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

Válka na Ukrajině způsobila velkou uprchlickou krizi, kdy se Česká republika stala domovem téměř půl milionu ukrajinských uprchlíků, z nichž třetinu tvoří děti. Tyto děti mají nárok na vzdělání, protože se Česká republika zavázala podle zákona číslo 67/2022 Sb. poskytovat bezplatné vzdělávání všem dětem uprchlíků (UNHCR, 2023).

Na konci roku 2013 žilo v Česku přibližně 10,5 milionu lidí. Z tohoto počtu bylo 438 tisíc cizinců s povolením k pobytu, přičemž 212 500 z nich mělo trvalý pobyt. Pokud nezapočítáme občany Slovenska, nejpočetnějšími skupinami cizinců byli již v roce 2013 Ukrajinci. Mezi lety 2005 a 2013 představovali ukrajínští přistěhovalci 29,2 % z celkového počtu imigrantů (Jarkovská et al., 2015).

V červnu roku 2022 navštěvovalo 57 % ukrajinských dětí ve věku 7 až 15 let základní školy v České republice (Prokop et al., 2023). Po příchodu ukrajinských dětí, zavedly některé školy adaptační skupiny a turnusy pro ukrajinské žáky, došlo k úpravě kurikula a v některých případech se i vytvářely individuální rozvrhy (Prokop et al., 2022). Proto je klíčové i nadále sledovat, jak probíhá adaptace ukrajinských žáků ve školách. Česká školní inspekce (ČŠI) provedla na jaře 2022 průzkum zaměřený na 626 základních a 52 mateřských škol vzdělávajících ukrajinské uprchlíky. Z výsledků vyplynulo, že školy implementují různé strategie, které usnadňují integraci žáků. I když situaci vnímají jako obtížnou, většina škol dosahuje uspokojivých výsledků v adaptaci (Novosák et al., 2022).

Výzkum dle Hlad'a et al., (2023) ukázal, že jazyková bariéra je jednou z překážek v sociální adaptaci. Někteří ukrajínští žáci se ve škole setkali s negativními zkušenostmi, jako jsou urážky a konflikty se spolužáky, které byly způsobeny jejich etnicitou. Základní školy se také spíše zaměřují na adaptaci sociální více než na adaptaci akademickou, která je vnímána jako obtížnější než sociální adaptace. Učitelé měli pochybnosti o tom, jak tyto žáky začleňovat do výuky a do jaké míry je začleňovat. Výzkum Šafářové et al. (2023) poukazuje na fakt, že zatím pouze polovina ukrajinských dětí se úspěšně začlenila do českého školního kolektivu. Přestože se děti rychle zvládají naučit český jazyk, stále se potýkají s problémy při integraci. Výzkum PAQ Research (2023) se zaměřil na 751 domácností ukrajinských uprchlíků, kde 46 % dětí ve věku 4-17 let je podle rodičů dobře začleněno do třídního kolektivu. Děti s lepšími jazykovými dovednostmi jsou integrovány úspěšněji, zatímco 80 % těch dětí s minimální znalostí českého jazyka má problémy se začleněním.

Tato situace má významný dopad i na samotné žáky v třídách. Nejvýraznější důsledky to má na třídní kolektiv, a to ne jenom na začleňování dětí uprchlíků, ale také na klima třídy

a duševní zdraví žáků, které je výrazně oslabeno z důvodu stresu adaptace na nové sociální prostředí. Tyhle situace můžou mít trvalý dopad na jejich emocionální pohodu.

4.1 Výzkumné cíle

Hlavním výzkumným cílem této bakalářské práce je **analyzovat postavení ukrajinských žáků v třídním kolektivu**. Tedy zjistit, jaká je integrace ukrajinských dětí v třídním kolektivu v českých základních školách. Zaměříme se především na index vlivu žáka z Ukrajiny ve třídě a na index obliby žáka z Ukrajiny ve třídě. Dále nás také zajímá celkové hodnocení žáka z Ukrajiny. Abychom doplnily hlavní výzkumný cíl, stanovily jsme si několik dílčích cílů. První dílčí cíl zní: **Zmapovat index obliby ukrajinských dětí v třídním kolektivu**. A druhý dílčí cíl je následující: **Určit index vlivu ukrajinských dětí v třídním kolektivu**.

4.2 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumnou otázkou tohoto výzkumu je: **Jaké je postavení ukrajinských dětí v třídním kolektivu?** Tato otázka se zaměřuje na analýzu sociálních vztahů, které si ukrajinské děti vytvářejí v rámci školního prostředí. Cílem je zjistit, jak jsou tyto děti přijímány svými spolužáky, zda se cítí být součástí kolektivu, nebo naopak čelí vyloučení či problémům s integrací. Abychom více rozvinuly tuto výzkumnou otázku, stanovily jsme si několik dalších dílčích otázek výzkumu. A těmi jsou:

D.V.O.1: **Jaký je index obliby ukrajinských dětí v třídním kolektivu?**

D.V.O.2: **Jaký je index vlivu ukrajinských dětí v třídním kolektivu?**

4.3 Pojetí výzkumu

Za účelem zjištění analýzy postavení ukrajinských dětí v třídním kolektivu, volíme **kvantitativní výzkumné pojetí**, díky kterému můžeme **zmapovat index obliby ukrajinských dětí v třídním kolektivu a určit index vlivu ukrajinských dětí vůči českým dětem**.

Kvantitativní výzkum můžeme definovat jako: „*záměrnou a systematickou činností, při které se empirickými metodami zkoumají (ověřují, verifikují, testují) hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy*“ (Chrástka, 2016, s.11).

Cílem tohoto výzkumného šetření bylo změřit vybrané vztahy spolužáků založené na oboustranném přijetí či odmítnutí, ale také zjištění, jakou kdo má pozici ve třídním kolektivu. V našem výzkumu jsme použili standardizovaný Hrabalův sociometricko-ratingový dotazník (SO-RA-D), který nám umožnil měřit vybrané vztahy spolužáků a poskytl nám odpovědi na naše výzkumné otázky. Data získaná díky dotazníkovému šetření jsou analyzována pomocí sociometrie. Slaměník (2019) uvádí, že sociometrie je označovaná jako nominační metoda nebo metoda voleb, využívá se především v menších sociálních skupinách. S Hrabalem (2003) se shodli, že získávání dat probíhá tak, že každý člen skupiny hodnotí ostatní, včetně sebe, podle úrovně vlivu a míry sympatií. Chrátka (2016) popisuje sociometrii jako soubor výzkumných přístupů zaměřených na identifikaci, popis a analýzu směru a síly mezilidských vztahů v rámci malých sociálních skupin.

Hodnocení probíhá na pětistupňové škále, kdy 1 je „nejvlivnější žák třídy“ a 5 je „nemá žádný nebo téměř žádný vliv“. Číselné ohodnocení sympatií se dále objasňují v poli „odůvodnění sympatií“. Získaná data se následně organizují do sociometrických matic, které lze vizuálně analyzovat. Grafické zpracování zahrnuje tvorbu sociogramů – grafů, kde uzly představují členy skupiny a jejich propojení znázorňuje volby. Tato spojení mohou být orientovaná, tedy označená šipkou směřující od jednoho člena k druhému, nebo vzájemná, pokud jsou oboustranná (Slaměník, 2019).

4.4 Výzkumný soubor

Základní soubor

Naším hlavním výzkumným souborem jsou žáci SŠV ve vybraných základních školách. Tito žáci dle školského zákona č. 561/2004 Sb. navštěvují druhý stupeň základního vzdělávání (Česko, 2004). Konkrétně jsou to třídy druhého stupně základní školy navštěvované ukrajinským příslušníkem. K 30. září 2023 bylo evidováno 4 275 škol v celé České republice. Tyto školy navštěvoval 1 000 346 žáků. V Jihomoravském kraji bylo evidováno 492 základních škol, které navštěvovalo 112 908 žáků, druhý stupeň navštěvovalo 47 383 žáků (MŠMT, 2024). Žáků se státním občanstvím Ukrajina bylo v akademickém roce 2023/2024 bylo 49 539 (MŠMT, 2024). K 31. prosinci 2023 bylo v Jihomoravském kraji 56 805 Ukrajinců (ČSÚ, 2025). Podle sběru dat MŠMT (2024) činil počet dětí z Ukrajiny v Jihomoravském kraji 3 413.

Výběrový soubor jsou žáci druhého stupně základní školy navštěvující 6. – 9. třídu. Výzkum proběhl s celkovým počtem 90 žáků. Pro náš výzkumný soubor jsme měly více možností, ve kterých třídách realizovat výzkumné šetření, ale z různých důvodů, ať už přestěhování ukrajinských žáků se nakonec nemohlo uskutečnit. Celkovým výzkumným souborem jsou žáci ze 4 základních škol v Jihomoravském kraji. Z toho bylo 50 chlapců a 40 dívek. Výzkumné šetření proběhlo v 5 třídách. V každé třídě byl 1 žák z Ukrajiny, takže jsme z 90 žáků měli 5 žáků z Ukrajiny (viz Tabulka 1). Výzkum proběhl v únoru 2025.

Tabulka 1 Pohlaví respondentů

Pohlaví respondentů	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Dívky	40	44
z toho dívky z Ukrajiny	2	2
Chlapci	50	56
z toho chlapci z Ukrajiny	3	3
Celkem	90	100

(zdroj: vlastní zpracování)

Způsob výběru

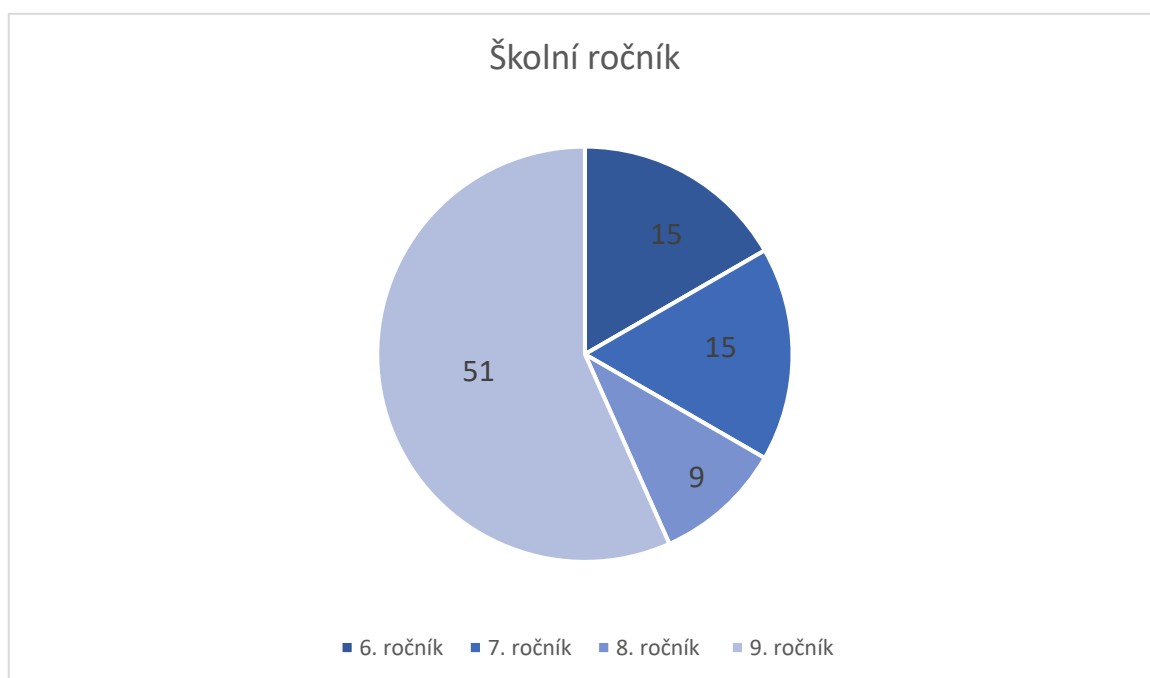
Do našeho výzkumného souboru jsme nejprve použily prostý náhodný výběr, v rámci, kterého jsme náhodně vylosovaly kraj, ve kterém se náš výzkum bude realizovat. Typickým znakem tohoto výběru je, že každý prvek souboru má stejnou šanci být vybrán. V praxi se jednoduchý náhodný výběr realizuje buď mechanickým losováním, nebo využitím metody náhodných čísel (Chrástka, 2016).

Následně jsme použily výběr na základě dostupnosti, kdy jsme z vylosovaného Jihomoravského kraje jsme oslovily 10 základních škol. Ze všech oslovených škol s námi začaly spolupracovat 4 základní školy, které splňovaly naši podmínku a to tu, že na druhém stupni mají třídu, ve které se nachází žák z Ukrajiny. V těchto třídách jsme realizovaly výzkumné šetření. Realizace proběhla ve 2 třídách osobní návštěvou a ve zbylých 3 třídách proběhl online sběr dat. Žádný dotazník nemusel být vyřazen z důvodu špatného vyplnění. V celkovém hodnocení bylo zaevidováno

90 dotazníků. Do výzkumu byly tedy zařazeny odpovědi od 50 chlapců (55,6 %) a 40 dívek (44,4 %).

V následující tabulce je absolutní četnost respondentů dle školních ročníků. Nejvíce zastoupenou školní třídou je 9. ročníků, kde bylo 56 % respondentů (51 žáků), 6. a 7. ročník jsou na stejné pozici, protože se každá třída vyskytla pouze jednou a obě třídy mají 15 žáků. Takže 6. ročník tvoří 16,5 % respondentů (15 žáků) a 7. ročník tvoří také 16,5 % respondentů (15 žáků). Nejmenší procento bylo v 8. ročníku, kde bylo 9,9 % respondentů (9 žáků).

Tabulka 2 Školní ročník

(zdroj: vlastní zpracování)

4.5 Technika sběru dat

Na základě kvantitativního charakteru výzkumného problému jsme za účelem zjištění postavení ukrajinských dětí v třídním kolektivu jako výzkumný nástroj zvolily standardizovaný **Hrabalův sociometricko-ratingový dotazník SO-RA-D** od V. Hrabala, který slouží pro diagnostiku vztahů v různých sociálních skupinách, především školních tříd, a změření výběrových vztahů členů dané sociální skupiny. Dotazník se žákům podával v tištěné podobě, a to naprosto zachovalo jejich anonymitu. Podle zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů se uchovala ochrana dokumentace.

Dotazník obsahuje otázky, které jsou respondentovi předloženy v písemné či elektronické podobě, obvykle na předem připraveném formuláři. Mezi jeho výhody patří jednoduchá administrace a možnost zachování vyšší anonymity, což může u respondentů posílit důvěru a snížit ostych spojený s osobním kontaktem, čímž se zvyšuje pravděpodobnost získání validních odpovědí (Kot'a, 2013).

Dotazník se založen na hodnocení žáků žákem z různých hledisek. A to hledisko vlivu, kdy žák hodnotí všechny ostatní žáky na škále 1-5, kdy 1 je nejméně vlivný žák třídy, 2 patří mezi několik nejméně vlivných, 3 má průměrný vliv, jako většina žáků, 4 má slabý vliv a 5 nemá žádný nebo téměř žádný vliv. A poté sympatie, kdy žák hodnotí všechny ostatní žáky na škále 1-5, kdy 1 je velmi sympatický, 2 je sympatický, 3 ani sympatický ani nesympatický, 4 je píše nesympatický a 5 je nesympatický. Nakonec každý žák doplňuje své číselné hodnocení sympatií slovním hodnocením. Údaji pro vyhodnocování jsou tedy jednotlivá hodnocení vlivu a sympatií.

4.6 Způsob zpracování dat

Data získaná z dotazníkového šetření byla přepsána do online platformy sociometrie.cz pro bezchybné vyhodnocení. Třídy, které vyplňovaly dotazník online, vyplňovaly data již přímo do online platformy. Byly potřeba jmenné seznamy tříd k vyhodnocení šetření.

Sociometrie je metoda sloužící k měření neformálních pozic jednotlivců v menších sociálních skupinách. V základním pojetí se zaměřuje na zaznamenávání pozitivních i negativních voleb mezi členy dané skupiny. Na základě počtu těchto voleb lze určit, jaké postavení jedinec ve skupině zaujímá (Kot'a, 2013).

Statistické zpracování proběhlo pomocí sociogramů. Sociogramy jsou složeny ze soustředných kružnic a bodů, které leží právě na kružnicích. Každá kružnice je opatřena číslem, které vyjadřuje počet získaných hlasů. Kružnice s vyšší hodnotou se nacházejí blíže středu, zatímco ty s nejnižším počtem hlasů leží na okraji. Body umístěné na kružnicích představují jednotlivé členy skupiny. Nás nejvíce zajímá oranžový bod na kružnici, který představuje žáka z Ukrajiny. Spojnice mezi body zobrazují volby mezi členy. Modrá čára označuje jednostrannou volbu a končí malým kruhem u příjemce. Červená čára značí vzájemnou volbu. Červené body na kružnici značí dívky a modré body na kružnici značí chlapce.

5 ANALÝZA

Tato kapitola se zaměřuje na analýzu výsledků získaných prostřednictvím dotazníkového šetření pomocí dotazníku SO-RA-D, který slouží k mapování sociálních vztahů ve školních třídách. Cílem analýzy je zjistit postavení ukrajinských dětí v třídním kolektivu na základě vztahů s ostatními spolužáky. Data byla získána z ručně nebo online vyplněných dotazníků, které byly následně vyhodnoceny ve vyhodnocovacím programu. Ze získaných dat jsme získali orbitální sociogramy. Získané číselné údaje zpracováváme graficky, ve formě sociogramu. Sociogram nám dá individuální indexy, které nám slouží jako indikátory postavení žáka ve třídním kolektivu. A to index vlivu, který nám ukazuje postavení žáka podle jeho role v ovlivňování a řízení dění ve třídě. A index oblíbenosti, který nám ukazuje postavení žáka podle jeho sympatičnosti (Hrabal a Hrabal, 2004).

Pozice podle vlivu určuje, do jaké míry žák zasahuje do interakcí a aktivit spolužáků i celé třídy. Pozice podle oblíbenosti, známá také jako pozice na základě přijetí jednotlivce, se v různých kontextech označuje jako popularita, sympatičnost nebo atraktivita. Její základní prvek je emocionální přijetí nebo odmítnutí ostatních členů skupiny, což představuje celkové emocionální hodnocení jedince (Hrabal, 2003). Při vyhodnocování výsledků mohou nastat 4 situace a to:

1. Vysoká obliba a vysoký vliv svědčí o úspěšné integraci a schopnosti navázat a udržovat úzké sociální vztahy s ostatními spolužáky.
2. Pokud je větší vliv než obliba, záleží na tom, jak velký je rozdíl. Malý rozdíl je typický pro schopného vůdce, který dává přednost cílům skupiny před osobními vztahy. Naopak výrazný rozdíl může naznačovat egoismus a nízkou schopnost spolupráce.
3. Pokud má jedinec oblibu vyšší než vliv, znamená to, že ho spolužáci dobře přijímají, má silné sociální vazby a často se stará o potřeby ostatních. Pokud je tento rozdíl velký, může to vést k zanedbávání vlastního rozvoje nebo slabšímu prosazování sebe sama.
4. Nízká obliba i vliv naznačují problémy se začleněním do kolektivu. Může to být důsledek nezralosti nebo nevhodného prostředí, ale v běžné třídě to často ukazuje na opožděný sociální vývoj, v některých případech i riziko narušení sociálních a morálních schopností (Hrabal, 1998).

Výsledky tohoto programu poskytly podklady pro vyhodnocení vzájemných vztahů mezi žáky a umožnily identifikovat sociální postavení ukrajinských dětí v rámci třídního kolektivu. Analýza se zaměřuje na interpretaci získaných dat s důrazem na sociální vazby, míru začlenění. Dále se zaměřuje na index vlivu a oblíbenosti ve třídním kolektivu.

5.1 Základní škola 1

V první základní škole proběhlo dotazníkové šetření ve dvou třídách, kde jsme získali celkově 30 respondentů. Těmito třídami jsou:

- Školní třída A – tuto třídu navštěvuje celkem 15 žáků. Z tohoto počtu je 6 chlapců a 9 dívek. V době realizace šetření byl jeden chlapec nepřítomen, což znamená, že se výzkumu zúčastnilo 14 žáků, což představuje 93,33 % z celkového počtu žáků této třídy. Ve třídě je 1 ukrajinská žákyně, která navštěvuje tuto třídu.
- Školní třída B – tuto třídu navštěvuje celkem 15 žáků. Z tohoto počtu je 8 chlapců a 7 dívek. V době realizace šetření byl jeden chlapec a dvě dívky nepřítomny, což znamená, že se výzkumu zúčastnilo 12 žáků, což představuje 80,00 % z celkového počtu žáků třídy. Ve třídě je 1 ukrajinský žák, který navštěvuje tuto třídu.

5.2 Základní škola 2

V druhé základní škole proběhlo dotazníkové šetření v jedné třídě. Je to malotřídka, a proto jsme zde získali pouze 9 respondentů.

- Školní třída C – tuto třídu navštěvuje celkem 9 žáků. Z tohoto počtu je 4 chlapců a 5 dívek. V době realizace šetření nikdo z žáků nechyběl, což je pro nás 100 % účast. Ve třídě je 1 ukrajinský žák, který navštěvuje tuto třídu.

5.3 Základní škola 3

V třetí základní škole proběhlo dotazníkové šetření v jedné třídě. Tato třída byla opakem školní třídy C, kdy tuto třídu navštěvuje 26 žáků.

- Školní třída D – z celkového počtu 26 žáků je 16 chlapců a 10 dívek. Absence v době realizace dotazníkového šetření byla nulová, takže jsme získali 100 % účast. Ve třídě je 1 ukrajinský žák, který navštěvuje tuto třídu.

5.4 Základní škola 4

V této základní škole jsme získali odpovědi od respondentů ze tří tříd.

- Školní třída E – tuto třídu navštěvuje celkem 25 žáků. Z tohoto počtu je 16 chlapců a 9 dívek. Absence v době realizace dotazníkového šetření byla nulová, takže jsme získali 100 % účast. Ve třídě je 1 ukrajinská žákyně, která navštěvuje tuto třídu.

Celkově se dotazníkového šetření zúčastnilo 90 žáků, z toho 5 dětí pocházelo z Ukrajiny. Všechny ukrajinské děti byly schopné vyplnit dotazník v českém jazyce, což svědčí o jejich jazykové kompetenci a integraci do školního prostředí. Tato skutečnost přispívá k objektivitě výsledků a umožňuje srovnání sociálních vztahů mezi žáky bez ohledu na jejich národnostní původ.

5.5 Vyhodnocování dat

V této kapitole se budeme zabývat analýzou dat školních tříd A až E, která byla získána prostřednictvím výzkumného šetření. Cílem je zjistit, jaké odpovědi respondenti poskytli.

5.5.1 Vyhodnocení školní třídy A

Z obrázku (Obrázek 1) můžeme vyčíst, že co se týče pozice ukrajinské žákyně v pořadí vlivu v rámci hodnocení, se žákyně dělí o třetí pozici, přičemž její hodnota dosahuje (Tabulka 3) hodnoty 2,077. Co se týče její sympatií, dělí se o nejvyšší umístění v pořadí, přičemž její hodnota v tomto pořadí je 2,000. Konečné, celkové hodnocení, které bylo provedeno ve třídě, ukázalo, že tato žákyně se nachází na druhém místě v celkovém pořadí, kdy její hodnocení v tomto případě je 2,038. Viz. Příloha I. ze sociogramů na obrázcích (Obrázek 5 a 6) můžeme zjistit, že žákyně při volbě vlivu dostala 7 pozitivních voleb a pouze 2 negativní volby. Z obrázků (Obrázek 7 a 8) nám vyplývá, že žákyně při volbě sympatií také obdržela 7 pozitivních voleb a pouze 2 negativní volby, což naznačuje vysokou míru akceptace a vlivu v třídním kolektivu. Ukrajinská žákyně tedy zaujímá silné a stabilní postavení. Získaná data svědčí dle Hrabala (1998) o úspěšné integraci a schopnosti navázat a udržovat úzké sociální vztahy s ostatními spolužáky.

Tabulka 3 Indexy ukrajinské žákyně ve školní třídě A

	Vliv	Obliba	Celkové hodnocení
K	2, 077	2,000	2,038

(zdroj: vlastní zpracování)

#	Vliv	#	Obliba	#	Celkové hodnocení
1	R	1		1	R
2	D	1	R	2	
3	T	2	A2	3	E
3		2	E	4	T
3	E	3	T	4	A2
4	A1	3	A1	4	D
4	A2	4	D	5	A1
5	A	5	A	6	A
6	E	6	E	7	E
7	A	7	P	8	J
7	J	7	T	9	P
8	P	7	J	9	A
9	T	8	A	10	T
10	S	9	Š	11	Š
11	Š	10	S	12	S

Obrázek 1 Celkové hodnocení školní třídy A

(zdroj: vlastní zpracování)

5.5.2 Vyhodnocení školní třídy B

V této školní třídě je žák z Ukrajiny, jak můžeme vidět na obrázku (Obrázek 2) v pořadí vlivu v rámci hodnocení na posledním místě, přičemž jeho hodnota dosahuje hodnoty 3,636. Co se týče jeho sympatií, zaujímá také poslední místo, přičemž jeho hodnota v tomto pořadí je rovněž 3,636. Konečné, celkové hodnocení, které bylo provedeno ve třídě, ukázalo, že tento žák se nachází na posledním místě v celkovém pořadí, kdy jeho hodnocení v tomto případě je 3,636. V příloze II. na obrázku (Obrázek 9) můžeme zaznamenat, že žák při volbě vlivu nedostal žádnou pozitivní volbu a tím byl vystřen na okraj. Na obrázku (Obrázek 10) vidíme, že negativních voleb dostal 5. Z obrázku (obrázek 11) dokážeme vyčíst, že při hodnocení sympatií dostal žák 1 pozitivní volbu a z obrázku (Obrázek 12) dokážeme vyčíst, že žák dostal 6 negativních voleb.

Tabulka 4 Indexy ukrajinské žákyně ve školní třídě B

	Vliv	Obliba	Celkové hodnocení
M	3,636	3,636	3,636

(zdroj: vlastní zpracování)

#	Vliv	#	Obliba	#	Celkové hodnocení
1	T	1	T	1	T
2	N	2	V	2	V
3	V	2	A	2	A
3	A	3	V	3	N
4	V	4	N	4	V
5	M	5	M	5	M
6	J	6	J	6	J
7	L	6	L	7	L
8	A	7	A	8	A
9	R	8	M	9	M
10	M	9	J	10	J
10	J	10	J	11	J
11	J	11	M	11	R
11	M	11	R	12	M
12		12		13	

Obrázek 2 Celkové hodnocení školní třídy B

(zdroj: vlastní zpracování)

5.5.3 Vyhodnocení školní třídy C

Z obrázku (Obrázek 3) můžeme zaznamenat, že žák z Ukrajiny se v pořadí vlivu v rámci hodnocení dělí o páté místo. Jeho hodnota v oblasti vlivu dosahuje hodnoty 3,200. Co se týče jeho sympatií, zaujímá druhé místo s hodnotou 1,800. Konečné, celkové hodnocení, které bylo provedeno ve třídě, ukázalo, že tento žák se dělí o čtvrté místo v celkovém pořadí, přičemž jeho hodnocení v tomto případě je 2,500. V příloze III. na obrázku (Obrázek 13) si můžeme všimnout, že žák při volbě vlivu dostal 1 pozitivní volbu a na obrázku (Obrázek 14) dostal 2 negativní volby. Na obrázku (Obrázek 15) vidíme, že při hodnocení sympatií dostal žák 3 pozitivní volby a žádnou negativní volbu na obrázku 16.

Tabulka 5 Indexy ukrajinské žákyně ve školní třídě C

	Vliv	Obliba	Celkové hodnocení
V	3,200	1,800	2,500

(zdroj: vlastní zpracování)

#	Vliv	#	Obliba	#	Celkové hodnocení
1	H	1	M	1	S
1	S	1	S	2	P
2	P	2		3	M
3	M	3	P	4	H
3	K	4	S	4	
4	S	5	H	5	S
5		5	T	6	K
5	T	6	K	7	T
6	E	7	E	8	E

Obrázek 3 Celkové hodnocení školní třídy C

(zdroj: vlastní zpracování)

5.5.4 Vyhodnocení školní třídy D

V této školní třídě je podle obrázku (Obrázek 4) žák z Ukrajiny v pořadí vlivu v rámci hodnocení na 22. místě. Jeho hodnota dosahuje hodnoty 4.250. Co se týče jeho sympatií, zaujímá 16. místo. Zde jeho hodnota v tomto pořadí je rovněž 4.250. Konečné, celkové hodnocení, které bylo provedeno ve třídě, ukázalo, že tento žák se nachází na 19. místě v celkovém pořadí, přičemž jeho hodnocení v tomto případě je 3.750. Obrázek 17 nám ukazuje, že žák při volbě vlivu dostal 1 pozitivní volbu a obrázek (Obrázek 18) nám ukazuje, že negativních voleb dostal 20. Z obrázku (Obrázek 19) dokážeme vyčíst, že při hodnocení sympatií dostal žák 5 pozitivní voleb. Obrázek 20 nám napovídá, že negativních voleb bylo 8.

Tabulka 6 Indexy ukrajinské žákyně ve školní třídě D

	Vliv	Obliba	Celkové hodnocení
D	4,250	3,250	3,750

(zdroj: vlastní zpracování)

#	Vliv	#	Obliba	#	Celkové hodnocení
1	P1	1	Š2	1	P1
2	E	2	Š1	2	Š1
3	M	3	D	3	D
4	Š1	4	P1	4	P
5	V	4	V	4	E
6	P1	5	P	5	M
7	D	5	T1	6	V
8	K	6	M1	7	Š2
9	T1	7	E	7	V
10	V	8	M	8	T1
11	B	9	M	9	K
12	E	10	V	10	M1
13	Š2	10	M2	11	B
14	M1	10	B	12	M
14	M	10	K	13	J
14	M	11	P2	13	M2
15	J	12	J	14	M
16	M2	13	M	15	E
17	P2	14	E	16	P
18	T2	15	T2	17	T2
19	R	16	●	18	R
20	V	17	A	19	●
21	T	18	R	20	V
22	●	19	T	21	T
23	R	20	R	22	A
24	A	21	V	23	R

Obrázek 4 Celkové hodnocení školní třídy D

(zdroj: vlastní zpracování)

5.5.5 Vyhodnocení školní třídy E

V této školní třídě je podle obrázku (Obrázek 5) a tabulky (Tabulka 7) žákyně z Ukrajiny v pořadí vlivu v rámci hodnocení na 4. místě. Její hodnota dosahuje hodnoty 2,500. Co se týče sympatií, umístila se na 2. místě. Zde její hodnota v tomto pořadí je 2,208. Konečné, celkové hodnocení, které bylo provedeno ve třídě, ukázalo, že tato žákyně se nachází na 3. místě v celkovém pořadí, přičemž její hodnocení v tomto případě je 2,354. Obrázek 22 (viz. Příloha P V) nám ukazuje, že žákyně při volbě vlivu dostala 8 pozitivních voleb a obrázek

(Obrázek 23) nám ukazuje, že negativních voleb dostala 7. Z obrázku (Obrázek 24) dokážeme vyčíst, že při hodnocení sympatií dostala žákyně 6 pozitivní voleb. A z obrázku (Obrázek 20) vyplývá, že negativní volby byly 2.

Tabulka 7 Indexy ukrajinské žákyně ve školní třídě E

	Vliv	Obliba	Celkové hodnocení
S	2,500	2,208	2,354

(zdroj: vlastní zpracování)

#	Vliv	#	Obliba	#	Celkové hodnocení
1	D	1	D	1	D
2	J1	2		2	P
3	P	3	V	3	
4		3	P	4	A
4	A	4	M	5	V
5	M1	5	A	5	J1
6	V	6	L	6	M
7	D	7	D	7	L
8	M1	8	J1	8	M1
8	L	8	M2	8	D
8	M1	9	Š	9	Š
8	Š	10	D	10	M2
9	K1	10	B	10	D
9	D	11	M1	11	B
10	M2	11	J2	12	M
10	B	11	T	13	K1
11	J1	12	J	13	T
11	T	12	P	14	J1
12	P	12	V	15	P
12	J1	13	M	16	J2
13	S	13	K1	16	V
13	V	13	J	16	J
14	J2	14	K2	17	S
15	M	14	S	18	M
16	K2	15	M	19	K2

Obrázek 5 Celkové hodnocení školní třídy E

(zdroj: vlastní zpracování)

6 INTERPRETACE DAT

Hlavním cílem naší bakalářské práce bylo zjistit postavení ukrajinských dětí v třídním kolektivu. Jednalo se o děti SŠV navštěvující 6. až 9. ročník základní školy. Dalšími – dílčími cíli bylo zmapování indexu oblíbenosti ukrajinských dětí v třídním kolektivu a určení indexu vlivu ukrajinských dětí v třídním kolektivu.

Výzkumný soubor tvořilo 90 respondentů navštěvující druhý stupeň vybraných základních škol. Výzkumu se celkem zúčastnilo 50 chlapců (55,6 %) a 40 dívek (44,4 %). Rozdělení podle školní třídy je následovné. Největší část tvořil 9. ročník, který zastupuje 51 žáků (56 %), na druhé, půlené pozici, je 6. a 7. ročník. Každá třída se ve výzkumu vyskytla pouze jednou a každá třída má 15 žáků (16,5 %). Nejmenší počet zastoupených žáků má 8. ročník, kde bylo pouze 9 žáků (9,9 %).

Jako první se zaměříme na první dílčí výzkumnou otázku, která vychází z výzkumných cílů a zní: Jaký je index oblíbenosti ukrajinských dětí v třídním kolektivu? Index oblíbenosti byl u každého žáka velmi různorodý. Indexy podle třídy: A = 2,000; B = 3,636; C = 1,800; D = 4,250; E = 2,208. Z těchto údajů lze říct, že dle oblíbenosti (sympatičnosti) je na tom nejlépe žák z Ukrajiny ve školní třídě C. Nejhůře pak žák z Ukrajiny ve školní třídě D. Ve školní třídě A je žák z Ukrajiny vnímán svými spolužáky poměrně pozitivně, pravděpodobně má několik dobrých vztahů ve třídě, ale není úplně ve středu kolektivu. Ve školní třídě B je žák z Ukrajiny v třídním kolektivu vnímán spíše neutrálně až mírně negativně. Jeho postavení není vyloženě vyloučené. Ve školní třídě C je žák z Ukrajiny v třídním kolektivu poměrně dobře přijímán. Jeho postavení lze označit za pozitivní, blízký se vyšší oblíbenosti, což naznačuje, že má s vrstevníky pravděpodobně kvalitní sociální vazby a je mezi spolužáky oblíbený. Ve školní třídě D je žák z Ukrajiny v třídním kolektivu spíše neoblíbený. Tato hodnota může naznačovat slabé sociální vazby, případně i částečnou izolaci od ostatních spolužáků. Ve školní třídě E je žák z Ukrajiny v třídním kolektivu vnímán spíše pozitivně, i když nepatří mezi úplně nejoblíbenější. Jeho postavení je relativně stabilní, a pravděpodobně má fungující vztahy s některými spolužáky a celkově dobré přijetí ve třídě.

Rozdíly v oblíbenosti jsou výrazné, a to pokazuje na to, že ukrajinské děti nejsou homogenní skupina a že některé jsou ve třídě dobře přijímány, jiné méně. Průměrný index oblíbenosti 2,779 ukazuje na střední úroveň oblíbenosti ukrajinských žáků. Nejedná se tedy ani o vysoce oblíbenou ani výrazně odmítanou skupinu.

Druhá dílčí výzkumná otázka, která vychází z výzkumných cílů zní: Jaký je index vlivu ukrajinských dětí v třídním kolektivu? Indexy vlivu: A= 2,077; B= 3,636; C= 3,200; D= 4,250; E= 2,500. Co se týče nejvlivnějšího žáka, podle výsledků je jím žák ze školní třídy A. Naopak nejméně vlivný je žák ze školní třídy D. Ve školní třídě A má žák z Ukrajiny výrazné postavení v kolektivu a potenciálně silný vliv na své spolužáky. Žák má relativně silný vliv na ostatní spolužáky. Jeho názory, chování nebo činnosti mohou ovlivňovat rozhodování a interakce ostatních žáků. Tento vliv není extrémně dominantní, ale je pozitivní a významný v rámci kolektivu. Ve školní třídě B má žák z Ukrajiny spíše nižší vliv na ostatní spolužáky. Jeho schopnost ovlivňovat dynamiku třídy může být omezená a může naznačovat, že není výrazně aktivní v určování směru nebo rozhodování ve skupině. Tento žák může mít neutrální postavení ve třídním kolektivu. Ve školní třídě C má žák z Ukrajiny střední vliv. Není ani výrazně dominantní, ani zcela pasivní. Jeho schopnost ovlivňovat třídu je vyvážená, což znamená, že má určitou míru vlivu na kolektiv, ale není vnímán jako klíčová postava. Ve školní třídě D má žák z Ukrajiny relativně nízký vliv na ostatní. Jeho schopnost ovlivňovat třídu je pravděpodobně omezená, což může znamenat, že není výrazně zapojen do rozhodování kolektivu. Tento žák může mít spíše okrajovou roli ve třídě, pokud jde o ovlivňování kolektivu. Ve školní třídě E má žák z Ukrajiny středně silný vliv. Jeho schopnost ovlivňovat dění ve třídě je nadprůměrná, což znamená, že může mít významný dopad na dynamiku kolektivu, ale není to žádný dominantní vůdce. Tento žák může být vnímán jako někdo, kdo má určitý vliv. Rozdíl mezi těmito žáky je více než 2 body, a to poukazuje na značně rozdílné postavení v třídním kolektivu. Průměrný index vlivu v našem výzkumném souboru je 3,133. Tato průměrná hodnota značí, že ukrajínští žáci mají jako skupina spíše nižší až střední vlivné postavení v rámci třídního kolektivu. Zároveň je patrné, že mezi jednotlivými žáky existují výrazné rozdíly, což může být způsobeno faktory jako jsou osobnostní charakteristiky, jazyková kompetence, délka pobytu v ČR nebo míra začlenění do kolektivu.

Jako poslední se zaměříme na hlavní výzkumnou otázku, která zní: Jaké je postavení ukrajinských dětí v třídním kolektivu? Žák ze školní třídy A je poměrně oblíbený a má výrazné postavení. To dle Hrabala (1998) znamená, že ho spolužáci dobře přijímají, má silné sociální vazby a často se staré o potřeby ostatních. Žák ze školní třídy B je spíše méně oblíbený a také jeho vliv není příliš velký. Podle Hrabala (1998) může nízký vliv a nízká obliba naznačovat problémy se začleněním do kolektivu. Může do být důsledkem nezralosti nebo nevhodného prostředí. Žák ze školní třídy C má nejvyšší oblibu ze všech zkoumaných

žáků, ale střední vliv. Není dominantní, ale také není pasivní. Tyhle výsledky dle Hrabala (1998) můžou znamenat, že ho spolužáci dobře přijímají, má silné sociální vazby a často se stará o potřeby ostatních. Rozdíl mezi vlivem a oblibou u tohoto žáka je značný, a to může naznačovat zanedbávání vlastního rozvoje nebo slabší prosazování sebe sama. Žák ze školní třídy D je spíše neoblíbený, může být izolován. Vliv má nejnižší ze všech zkoumaných žáků. Takové výsledky podle Hrabala (1998) můžou být způsobeny problémy v začleňování. Může to být také důsledek nezralosti nebo nevhodného prostředí. Žák ze školní třídy E je vnímán spíše pozitivně jako oblíbený. Může být brán za někoho, kdo má určitý vliv. To dle Hrabala (1998) znamená, že ho spolužáci dobře přijímají, má silné sociální vazby a často se stará o potřeby ostatních.

V našem výzkumu se ukázalo, že tři žáci z pěti mají silné a pozitivní postavení v třídním kolektivu, což naznačuje jejich dobré začlenění a vztahy se spolužáky. Výsledky se nám shodují s výsledky výzkumu Šafařové et al. (2023), která uvádí, že zatím pouze polovina ukrajinských dětí se úspěšně začlenila do třídních kolektivů. Naopak malé vychýlení je u výzkumu PAQ Research (2023), který udává, že 46 % ukrajinských dětí se dobře začlenilo do třídního kolektivu. V našem výzkumu je to 60 % dobře začleněných žáků. Na druhé straně dva žáci vykazují známky slabší integrace do kolektivu, což může znamenat jejich nižší oblibu a omezený vliv na dynamiku třídy. Tento výsledek naznačuje, že rozdíl mezi dobře začleněnými a méně začleněnými žáky je téměř vyrovnaný. Celkové hodnocení žáků z Ukrajiny (Tabulka 8) ukazuje, že nejlépe postavený žák je v školní třídě A, následován žákem v školní třídě E. Na třetím místě se nachází žák ze školní třídy C, následovaný žákem z školní třídy B a na posledním místě žákem ze školní třídy D.

Tabulka 8 Celkové hodnocení ukrajinských žáků

Školní třída	Vliv	Obliba	Celkové pořadí
A	2,077	2,000	1.
B	3,636	3,636	4.
C	3,200	1,800	3.
D	4,250	4,250	5.
E	2,500	2,208	2.

(zdroj: vlastní zpracování)

7 LIMITY VÝZKUMU

Jedním z hlavních limitů tohoto kvantitativního výzkumu je výběrový vzorek, konkrétně jeho velikost. Ačkoli cílem kvantitativního šetření je zobecnitelnost výsledků na širší populaci, omezený počet respondentů vede k nižší reprezentativnosti získaných dat. Na druhou stranu se podařilo zajistit relativně vyvážené zastoupení chlapců a dívek z Ukrajiny (v poměru 2:3), což přispívá k určité vyváženosti získaných dat. Dalším omezením je různorodá délka pobytu ukrajinských dětí v České republice. Některé děti mohly být ve školním kolektivu krátce, jiné zde mohly působit delší dobu, což může významně ovlivňovat jejich postavení ve třídě a jejich odpovědi. Je také třeba zohlednit možnost tzv. sociálně žádoucích odpovědí – děti mohly odpovídat tak, jak si myslí, že se od nich očekává, nikoliv zcela upřímně, což může mít vliv na validitu výsledků. V neposlední řadě mohou být výsledky ovlivněny specifickým kontextem konkrétní školy, zejména přístupem pedagogického sboru k integraci ukrajinských žáků a celkovým školním klimatem, které může vytvářet odlišné podmínky pro začlenění dětí do třídního kolektivu.

8 DOPORUČENÍ DO PRAXE

Na základě získaných dat z bakalářské práce lze vyvodit následující doporučení do praxe, která zdůrazňují význam cílené podpory ukrajinských žáků při jejich začleňování do třídního kolektivu. Postavení ukrajinských dětí v třídním kolektivu se na základě provedeného výzkumu jeví převážně pozitivně – tři z pěti ukrajinských žáků jsou dobře začleněni a jejich postavení ve třídě jako uspokojivé.

Za účelem podpory efektivní integrace ukrajinských dětí by školy, které tyto žáky vzdělávají, měly:

1. Zařazovat pravidelné aktivity podporující spolupráci a týmového ducha, které pomáhají sbližování mezi českými a ukrajinskými žáky. Aktivy mohou být: týmové úkoly na stanovištích nebo tematické dny.
2. Poskytovat učitelům školení zaměřená na práci s multikulturní třídou a na podporu žáků s odlišným mateřským jazykem.
3. Nabídnout doučování češtiny a individuální konzultace, které by pomohly lépe zvládat školní látku.
4. Zapojit školní psychology a výchovné poradce, kteří by věnovali pozornost případným projevům sociální izolace nebo stresu u ukrajinských žáků.
5. Uspořádat adaptační kurz pro třídy s ukrajinskými žáky, zaměřen na vzájemné poznávání se a budování pozitivních vztahů mezi spolužáky.

Zavedení uvedených doporučení může výrazně přispět k usnadnění adaptace ukrajinských žáků, k posílení jejich pocitu přijetí a bezpečí ve třídním kolektivu a zároveň podpořit rozvoj mezikulturní tolerance a respektu mezi všemi žáky. Tím se vytváří příznivé podmínky pro rovné příležitosti ke vzdělávání pro všechny.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zaměřovala na postavení ukrajinských dětí v třídním kolektivu. Zabývaly jsme se ukrajinskými dětmi, které navštěvují základní školy v České republice, konkrétně druhý stupeň základního vzdělávání. Struktura práce zahrnovala dvě hlavní části a to teoretickou, zaměřenou na zmapování problematiky, a praktickou, orientovanou na vlastní výzkumné šetření. Cílem práce tak bylo přispět k hlubšímu porozumění této problematice.

Zvolenému tématu byla věnována pozornost zejména z důvodu jeho aktuálnosti a společenské relevance. V důsledku ozbrojeného konfliktu na Ukrajině došlo k výraznému nárůstu počtu ukrajinských dětí v českém školství, což představuje výzvu jak pro samotné děti, tak pro pedagogy a třídní kolektivy. Adaptace těchto žáků do nového prostředí není pouze otázkou jazykového vzdělávání, ale i sociální integrace, pocitu bezpečí a přijetí. Zkoumání toho, jak jsou tyto děti vnímány svými spolužáky a jak se samy cítí v novém kolektivu, je proto klíčové pro vytváření podpůrného a inkluzivního školního prostředí.

V rámci této práce se podařilo dosáhnout všech stanovených cílů. V praktické části jsme nejdříve stanovily výzkumný problém, výzkumné cíle a otázky. Dále jsme vybraly výzkumný soubor a metodu sběru dat v kvantitativním šetření. Poté jsme pomocí Hrabalova sociometricko-ratingového dotazníku SO–RA–D zjišťovaly, jaký je index oblíbenosti ukrajinských dětí v třídním kolektivu, index vlivu a celkové postavení těchto dětí mezi spolužáky. Získaná data nám vyhodnotila internetová platforma sociometrie.cz. Díky získaným výsledkům jsme mohly odpovědět na výzkumné otázky.

Výsledky výzkumu tak mohou sloužit jako podklad pro další výzkum, ale také jako inspirace pro učitele či školní psychology. Výsledky tak poskytly ucelený přehled o tom, jak jsou ukrajinské děti vnímány svými vrstevníky, jakou roli v kolektivu zastávají a jak silné mají sociální vazby. Z výsledků práce tedy vyplývá, že důležitou roli hraje nejen přímá podpora ze strany pedagogů a školních psychologů, ale také aktivní zapojení celé třídy do procesu integrace. Vytváření prostorů pro vzájemné poznávání, respekt a empatii může výrazně přispět k pozitivnímu vývoji vztahů ve třídě a k lepšímu začlenění všech žáků bez ohledu na jejich původ.

Práce přispěla k dosavadnímu poznání zejména tím, že přinesla aktuální pohled na situaci ukrajinských dětí v českém školním prostředí, a to z perspektivy jejich začlenění do

třídních kolektivů. Výzkum ukázal, že většina ukrajinských dětí se v českých třídách začlenila relativně dobře.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

KNIŽNÍ ZDROJE:

1. BERK, Laura E. a MEYERS, Adena Beth, 2016. *Infants, Children, and Adolescents*. Eighth edition. Always learning. Boston: Pearson. ISBN 978-01-339-3673-5.
2. BRAUN, Richard; MARKOVÁ, Dana a NOVÁČKOVÁ, Jana, 2014. *Praktikum školní psychologie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-2620-176-2.
3. ČAPEK, Robert, 2010. *Třídní klima a školní klima*. Grada. ISBN 978-80-247-2742-4.
4. ČÁPOVÁ, Zuzana a MARXTOVÁ, Monika, 2006. *Děti z uprchlických rodin*. Vzdělávací Institut ochrany dětí o. p. s. ISBN 80-86991-76-8.
5. ERIKSON, Erik H., 2022. *Dětství a společnost*. Jan VALEŠKA (překladatel). Vydání druhé, v Portále první. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1956-9.
6. HAYES, Nicky, 2003. *Aplikovaná psychologie*. Dagmar BREJLOVÁ (překladatel). Praha: Portál. ISBN 80-7178-807-4.
7. HELUS, Zdeněk, 2015. *Sociální psychologie pro pedagogy: 2., přepracované a doplněné vydání*. Grada. ISBN 978-80-247-4674-6.
Dostupné také
z: <https://www.bookport.cz/AccountSaml/SignIn/?idp=https://shibboleth.utb.cz/idp/shibboleth&returnUrl=/kniha/socialni-psychologie-pro-pedagogy-2259/>.
8. HORT, Vladimír; HRDLIČKA, Michal; KOCOURKOVÁ, Jana a MALÁ, Eva, 2008. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-736-7404-5.
9. HRABAL, Vladimír a HRABAL, Vladimír, 2002. *Diagnostika*. 2. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0319-5.

10. HRABAL, Vladimír, 1989. *Pedagogickopsychologická diagnostika žáka*. Knižnice psychologické literatury. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 80-04-22149-1.
11. HRABAL, Vladimír, 2003. *Sociální psychologie pro učitele: vybraná témata*. 2. přeprac. vyd. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. Praha: Karolinum. ISBN 8024604361.
12. CHRÁSKA, Miroslav, 2016. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Pedagogika. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5326-3.
13. JARKOVSKÁ, Lucie; LIŠKOVÁ, Kateřina; OBROVSKÁ, Jana a SOURALOVÁ, Adéla, 2015. *Etnická rozmanitost ve škole: stejnost v různosti*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0792-4.
14. JARKOVSKÁ, Lucie; LIŠKOVÁ, Kateřina; OBROVSKÁ, Jana a SOURALOVÁ, Adéla, 2015. *Etnická rozmanitost ve škole: stejnost v různosti*. Praha: Portál. ISBN 978-80-2620-792-4.
15. KERN, Hans, 2006. *Přehled psychologie*. Vyd. 3. Praha: Portál. ISBN 8073671212.
16. KOHOUTEK, Rudolf; ŠTĚPANÍK, Jaroslav a OCETKOVÁ, Irena, 1998. *Základy sociální psychologie*. Brno: CERM. ISBN 80-7204-064-2.
17. KOŤA, Jaroslav; TRPIŠOVSKÁ, Dobromila a VACÍNOVÁ, Marie, 2013. *Sociální psychologie: vybrané kapitoly*. 2., rozšířené a přepracované. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha. ISBN 978-80-7452-029-7.
18. MACEK, Petr, 2003. *Adolescence: Druhé, upravené vydání*. Portál. ISBN 80-7178-747-7. Dostupné také z: <https://www.bookport.cz/AccountSaml/SignIn/?idp=https://shibboleth.utb.cz/idp/shibboleth&returnUrl=/kniha/adolescence-3104/>
19. MORGENSTERNOVÁ, Monika a ŠULOVÁ, Lenka, 2007. *Interkulturní psychologie: rozvoj interkulturní senzitivity*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1361-1.

20. NOVOTNÁ, Eliška, 2010. *Sociologie sociálních skupin*. Sociologie. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2957-2.
21. PIAGET, Jean a INHELDEROVÁ, Bär, 2010. *Psychologie dítěte*. Portál. ISBN 978-80-7367-798-5.
22. PRŮCHA, Jan, 2006. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. První pomoc pro pedagogy. Praha: Triton. ISBN 80-7254-866-2.
23. SLAMĚNÍK, Ivan; VÝROST, Jozef a SOLLÁROVÁ, Eva, 2019. *Sociální psychologie: Teorie, metody, aplikace*. Grada. ISBN 978-80-247-5775-9.
24. VÁGNEROVÁ, Marie, 2005. *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum. ISBN 80-2460-956-8.
25. ZDENĚK, Kříž, 2023. *Cesta z Ruska: Ruská agrese proti Ukrajině a její důsledky*. Masarykova univerzita. ISBN 978-80-280-0260-2.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

- ČESKO, 2000. *Zákon č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů*. Online. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-101> [cit. 2025-01-27].
- ČESKO, 2004. *Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání*. Online. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561> [cit. 2025-01-27].
- ČESKO, 2022. *Zákon č. 67/2022 Sb., o opatřeních v oblasti školství v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaných invazí vojsk Ruské federace*. Online. In: *Zákony pro lidi*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2022-67> . [cit. 2024-10-11].
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2023. *Život cizinců v ČR – 2023*. Online. 12. 12. 2023. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/produkty/zivot-cizincu-v-cr-j0jxmsffxa> [cit. 2025-01-27].
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2024. *Život cizinců v ČR – 2024*. Online. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/produkty/zivot-cizincu-v-cr-2023> [cit. 2025-03-07].
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, c2025. *Počet cizinců a demografické události*. Online. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/pocet-cizincu-demograficke->

[udalosti?pocet=10&start=0&podskupiny=291&razeni=-datumVydani](#) [cit. 2025-01-27].

HLAĎO, Petr; ŠEĎOVÁ, Klára; OBROVSKÁ, Jana; LOJDOVÁ, Kateřina; STUPAK, Oksana et al., březen 2023. *Adaptace ukrajinských žáků na vzdělávání v českých základních školách*. Online. SYRI. Dostupné z: <https://www.syri.cz/data/uploadHTML/files/PUBLIKACE/adaptace-ukrajinskych-zaku-na-vzdelavani-v-ceskych-zakladnich-skolach-syri.pdf>. [cit. 2024-10-11].

LIGAS, Aleš, 2025. *MAPA: Válka na Ukrajině. Aktuální fronta, počet obětí a srovnání armád*. Online. E15. 3. února 2025. Dostupné z: <https://www.e15.cz/ukrajina-valka-mapa-migrace-armada#migrace>. [cit. 2025-02-12].

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČR, 2001. *Bílá kniha – národní program rozvoje vzdělávání v ČR 2002*. Online. MŠMT ČR. Dostupné z: <https://msmt.gov.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelani-v-cr>. [cit. 2024-11-18].

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČR, 2023. *Mimořádné šetření k počtům ukrajinských uprchlíků v regionálním školství: duben 2023*. Online. MŠMT ČR. Duben 2023. Dostupné z: https://msmt.gov.cz/file/59799_1_1/download/. [cit. 2024-10-22].

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČR, 2024. *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele školního roku 2023/2024*. Online. MŠMT ČR. Dostupné z: <https://statis.msmt.cz/rocenka/rocenka.asp>. [cit. 2025-03-07].

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2024. *Aktuální počty ukrajinských uprchlíků v ČR – podzim 2024*. Online. Dostupné z: https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2024/12/Zprava-aktualni-pocty-ukrajinskych-uprchilu-v-CR_2024_PODZIM.pdf [cit. 2025-03-07].

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. 2024. *Počet ukrajinských dětí v českých školách se mírně zvýšil*. Online. MŠMT ČR. 29. dubna 2024. Dostupné z: <https://msmt.gov.cz/ministerstvo/novinar/pocet-ukrajinskych-deti-a-zaku-uprchliku-se-v-regionalnim> [cit. 2025-01-27].

NOVOSÁK, Jiří; ANDRYS, Ondřej; ZATLOUKAL, Tomáš; PAVLAS, Tomáš a SPITZEROVÁ, Markéta, 2022. *Průběžná zpráva o integraci a vzdělávání ukrajinských*

děti a žáků. Online. S. 44. Dostupné z: https://www.csicr.cz/CSICR/media/Prilohy/2022_p%5%99%c3%adlohy/Dokumenty/Prubezna-zprava-o-integraci-a-vzdelavani-ukrajinskych-deti-a-zaku.pdf. [cit. 2024-10-11].

NOVOSÁK, Jiří; ANDRYS, Ondřej; ZATLOUKAL, Tomáš; PAVLAS, Tomáš a SPITZEROVÁ, Markéta, 2022. Průběžná zpráva o integraci a vzdělávání ukrajinských dětí a žáků. Online. In.: Praha, 23.05.2022, s. 41. ISBN 978-80-88087-92-2. Dostupné z: https://www.csicr.cz/CSICR/media/Elektronicke-publikace/2022/TZ_Prubezna_zprava_integrace_vzdelavani_ukrajinskych_deti_zaku/html5/index.html?pn=3. [cit. 2025-03-11].

PAVLÍNOVÁ, Karolína, 2025. *Školy mají problémy s ukrajinskými dětmi. Někde jich je ve třídě i přes polovinu.* Online. 28. 1. 2025. Dostupné z: <https://tn.nova.cz/zpravodajstvi/clanek/595030-skoly-maji-problemy-s-ukrajinskymi-detmi-nekde-jich-je-ve-tride-i-pres-polovinu>. [cit. 2025-03-11].

PROKOP, Daniel; BICANOVÁ, Jana; LEVINSKÝ, Matyáš a KMENT, Štěpán, 2022. *Hlas Ukrajinců: Zkušenosti a potřeby dětí a rodičů v českém vzdělávání.* Online. S. 16. Dostupné z: [file:///C:/Users/Katka/Downloads/PAQ_HlasUkrajincu_Vzdelavani_ZPRAVA-2%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Katka/Downloads/PAQ_HlasUkrajincu_Vzdelavani_ZPRAVA-2%20(1).pdf). [cit. 2024-10-11].

ŠAFÁŘOVÁ, Kateřina; KAVANOVÁ, Martina a PROKOP, Daniel, 2023. *Vzdělávání dětí uprchlíků v Česku.* Online. S. 39. Dostupné z: <https://www.paqresearch.cz/post/vzdelavani-uprchlici-leto-2023/>. [cit. 2024-10-11].

UNITED NATIONS HIGH COMMISSIONER FOR REFUGEES 2023. *Operational data portal: Ukraine refugee situation.* UNHCR. Online. Dostupné z: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>. [cit. 2024-10-11].

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Celkové hodnocení školní třídy A	42
Obrázek 2 Celkové hodnocení školní třídy B	43
Obrázek 3 Celkové hodnocení školní třídy C	44
Obrázek 4 Celkové hodnocení školní třídy D	45
Obrázek 5 Celkové hodnocení školní třídy E	46
Obrázek 6 Pozitivní vliv	64
Obrázek 7 Negativní vliv	64
Obrázek 8 Pozitivní sympatie	64
Obrázek 9 Negativní sympatie	64
Obrázek 10 Pozitivní vliv	65
Obrázek 11 Negativní vliv	65
Obrázek 12 Pozitivní sympatie	65
Obrázek 13 Negativní sympatie	65
Obrázek 14 Pozitivní vliv	66
Obrázek 15 Negativní vliv	66
Obrázek 16 Pozitivní sympatie	66
Obrázek 17 Negativní sympatie	66
Obrázek 18 Pozitivní vliv	67
Obrázek 19 Negativní vliv	67
Obrázek 20 Pozitivní sympatie	67
Obrázek 21 Negativní sympatie	67
Obrázek 22 Pozitivní vliv	68
Obrázek 23 Negativní vliv	68
Obrázek 24 Pozitivní sympatie	68
Obrázek 25 Negativní sympatie	68

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Pohlaví respondentů.....	36
Tabulka 2 Školní ročník.....	37
Tabulka 3 Indexy ukrajinské žákyně ve školní třídě A	42
Tabulka 4 Indexy ukrajinské žákyně ve školní třídě B.....	43
Tabulka 5 Indexy ukrajinské žákyně ve školní třídě C.....	44
Tabulka 6 Indexy ukrajinské žákyně ve školní třídě D	45
Tabulka 7 Indexy ukrajinské žákyně ve školní třídě E.....	46
Tabulka 8 Celkové hodnocení ukrajinských žáků	49

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Apod. a podobně

SŠV. starší školní věk

Tzn. to znamená

Tzv. takzvaně

Např. například

Sb. sbírky

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: SOCIOGRAMY ŠKOLNÍ TŘÍDY A

Příloha P II: SOCIOGRAMY ŠKOLNÍ TŘÍDY B

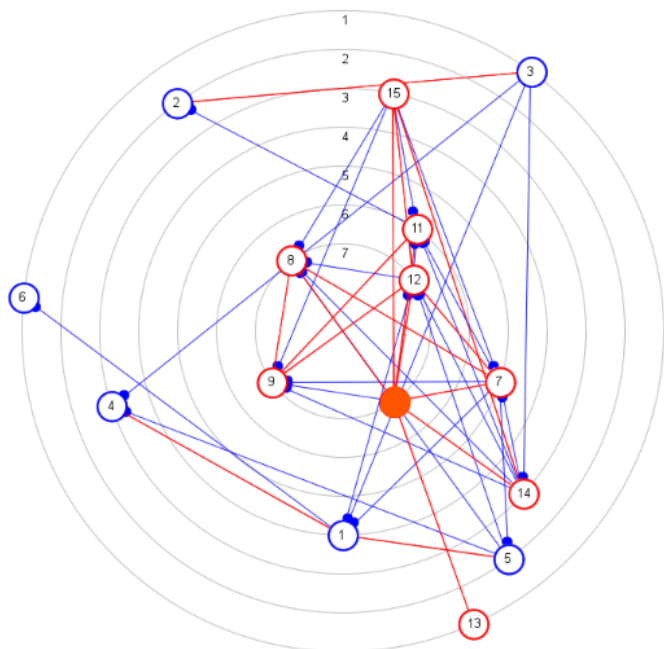
Příloha P III: SOCIOGRAMY ŠKOLNÍ TŘÍDY C

Příloha P IV: SOCIOGRAMY ŠKOLNÍ TŘÍDY D

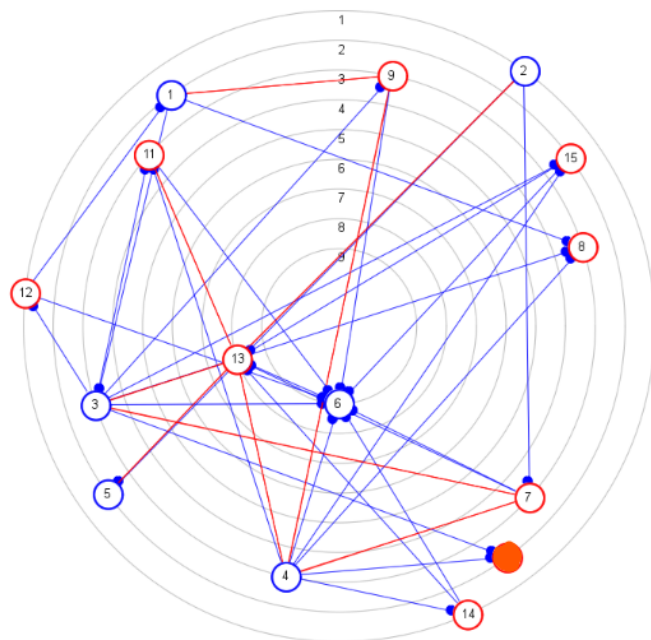
Příloha P V: SOCIOGRAMY ŠKOLNÍ TŘÍDY E

Příloha P VI: DOTAZNÍK

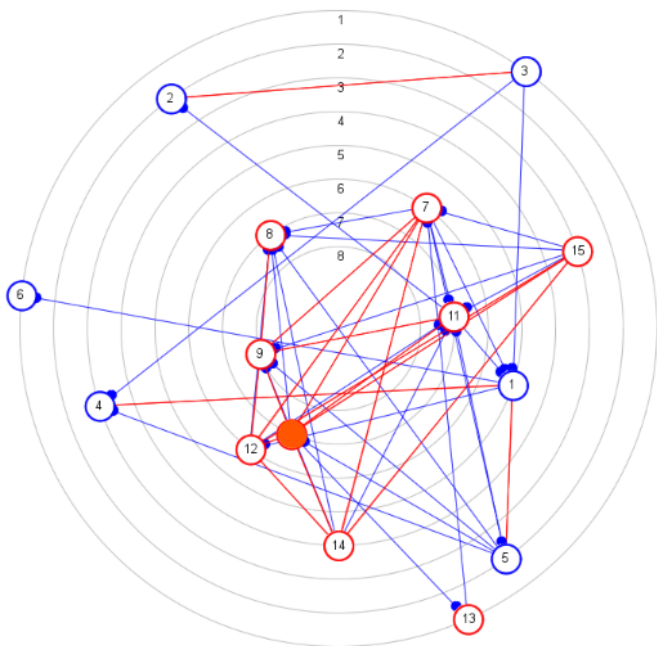
PŘÍLOHA P I: SOCIOGRAMY ŠKOLNÍ TŘÍDY A

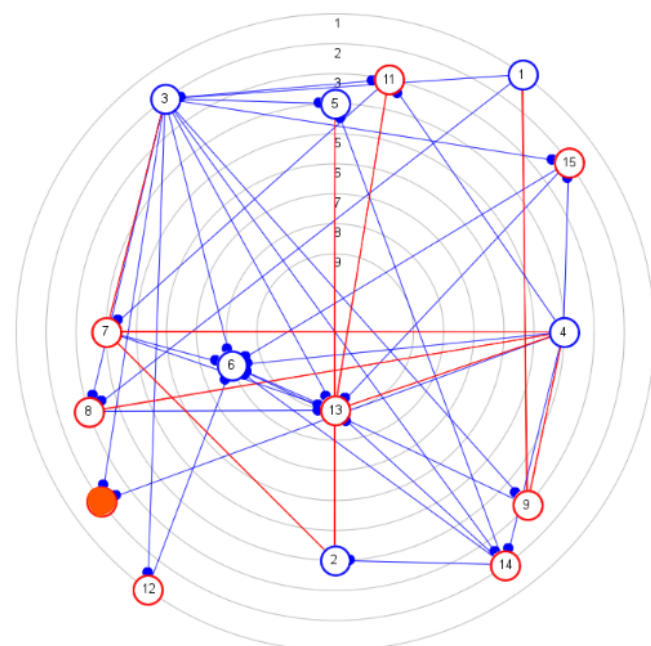
Obrázek 6 Pozitivní vliv

Obrázek 7 Negativní vliv

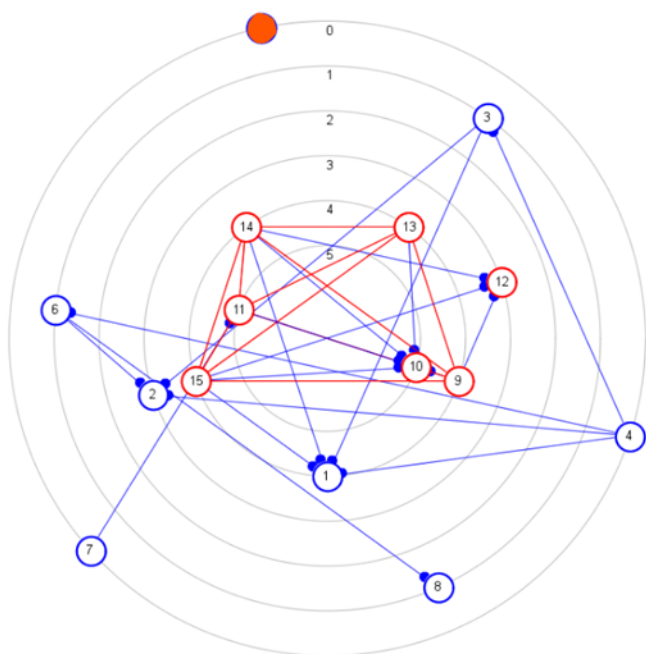

Obrázek 8 Pozitivní sympatie

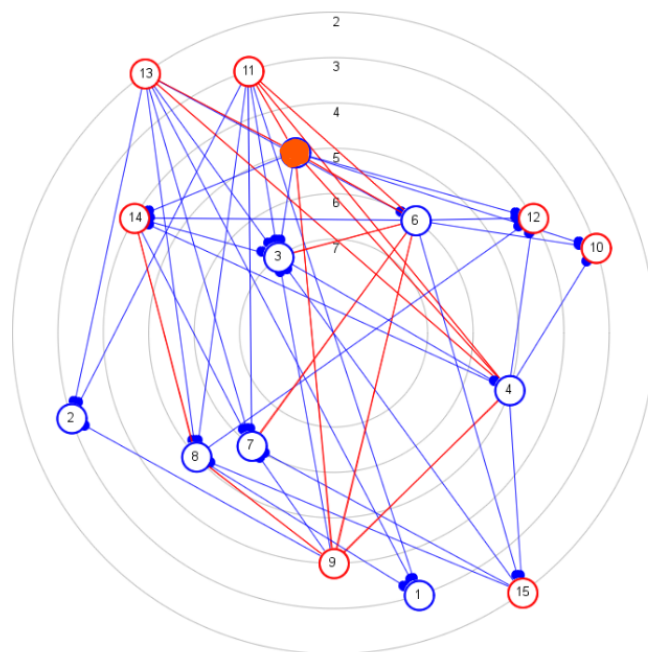

Obrázek 9 Negativní sympatie

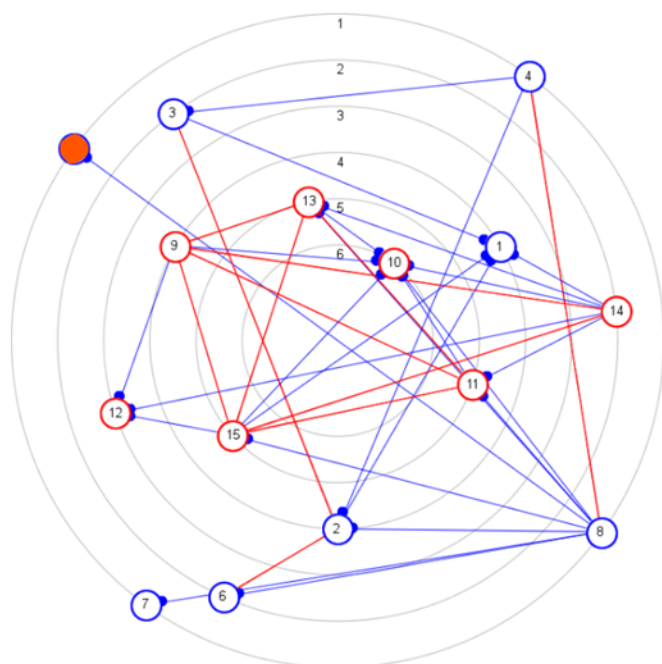
PŘÍLOHA P II: SOCIOGRAMY ŠKOLNÍ TŘÍDY B

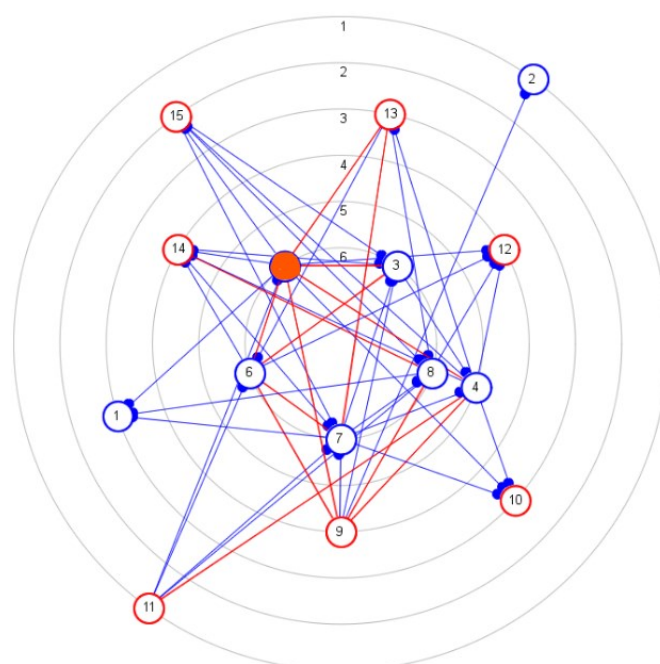
Obrázek 10 Pozitivní vliv

Obrázek 11 Negativní vliv

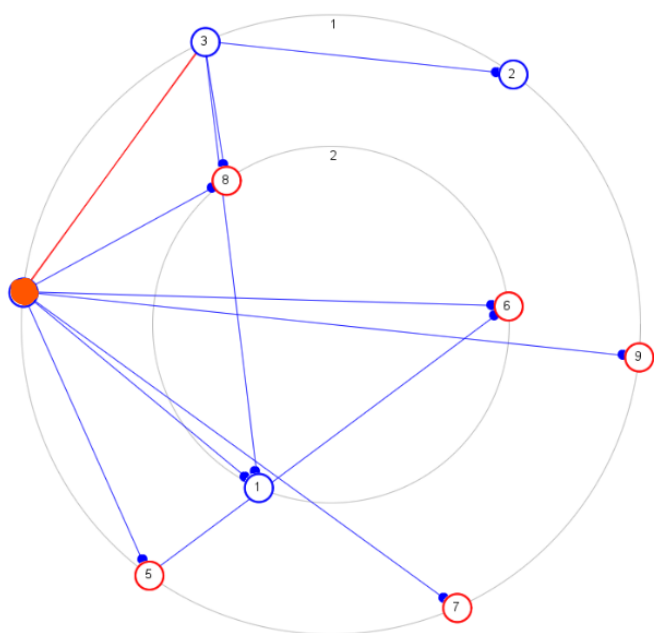

Obrázek 13 Pozitivní sympatie

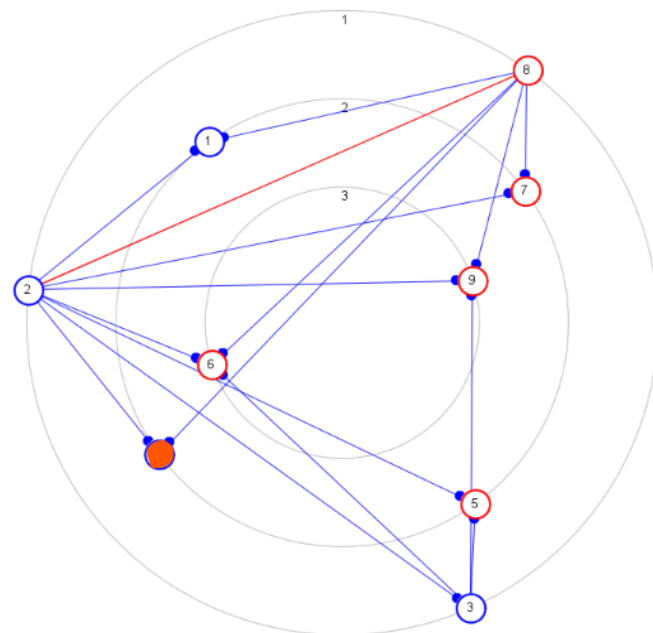

Obrázek 12 Negativní sympatie

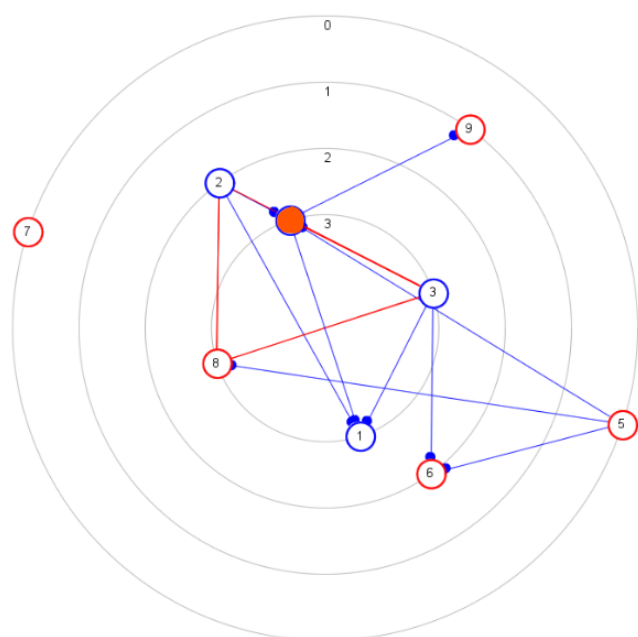
PŘÍLOHA P III: SOCIOGRAMY ŠKOLNÍ TŘÍDY C

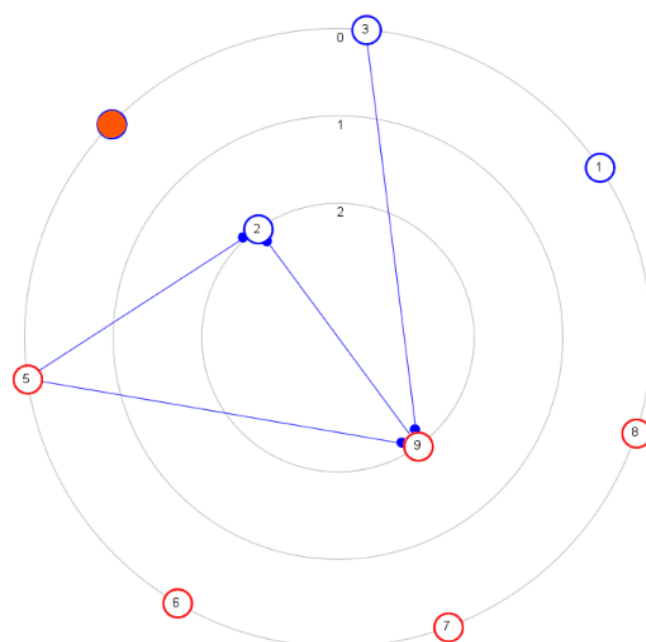
Obrázek 15 Pozitivní vliv

Obrázek 14 Negativní vliv

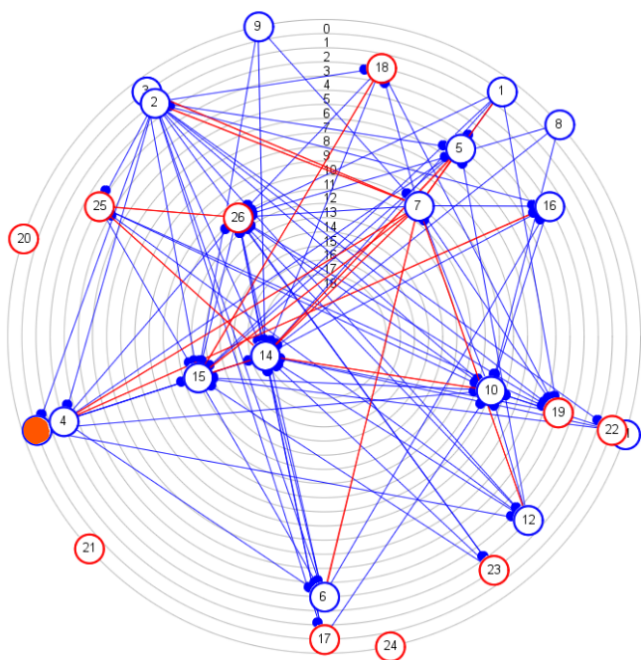

Obrázek 17 Pozitivní sympatie

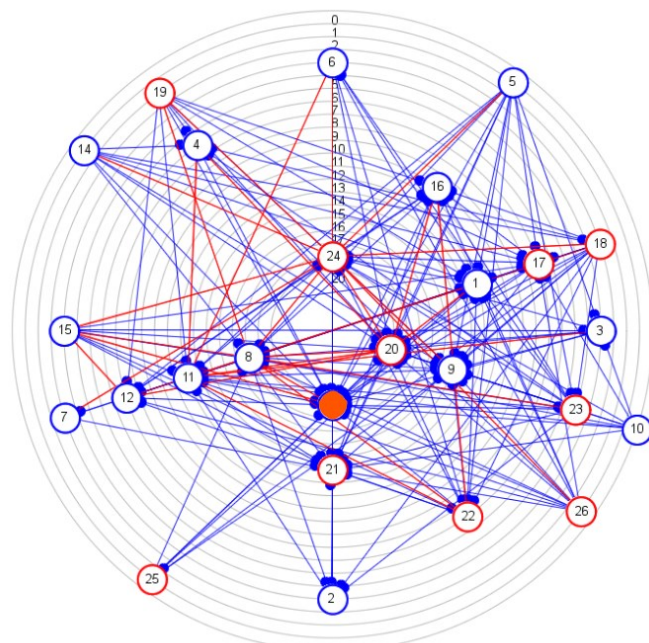

Obrázek 16 Negativní sympatie

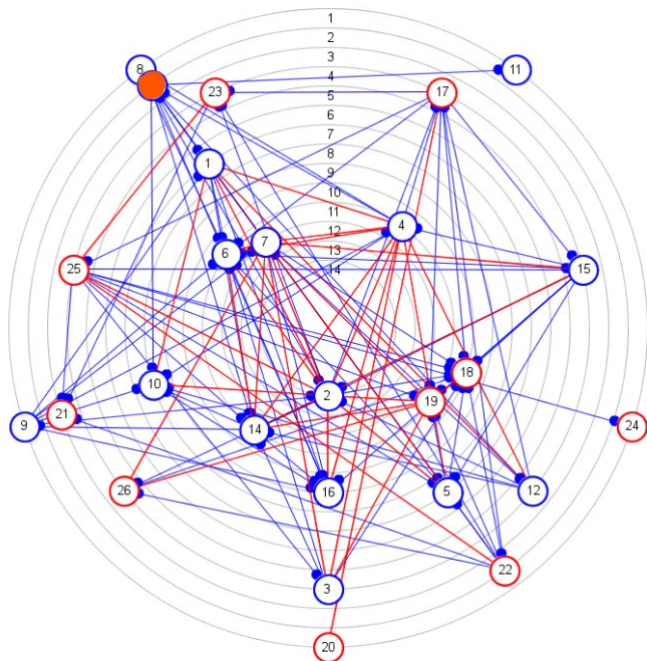
PŘÍLOHA P IV: SOCIOGRAM ŠKOLNÍ TŘÍDY D

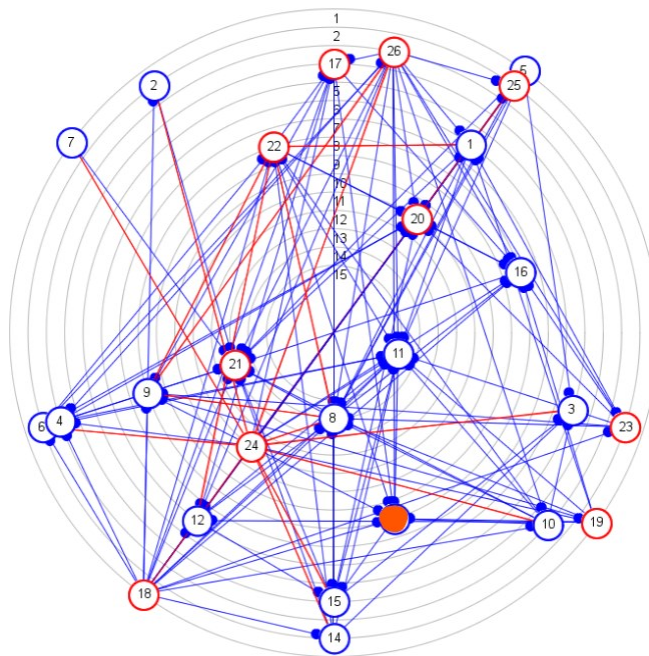
Obrázek 18 Pozitivní vliv

Obrázek 19 Negativní vliv

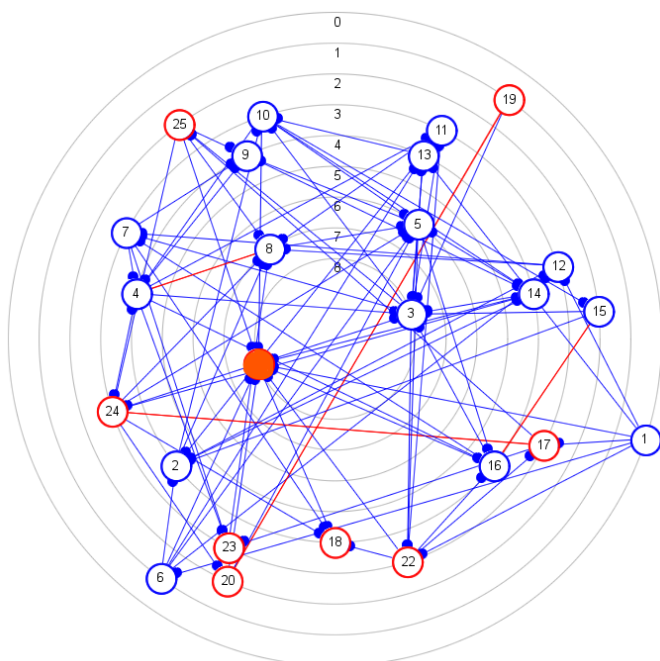

Obrázek 21 Pozitivní sympatie

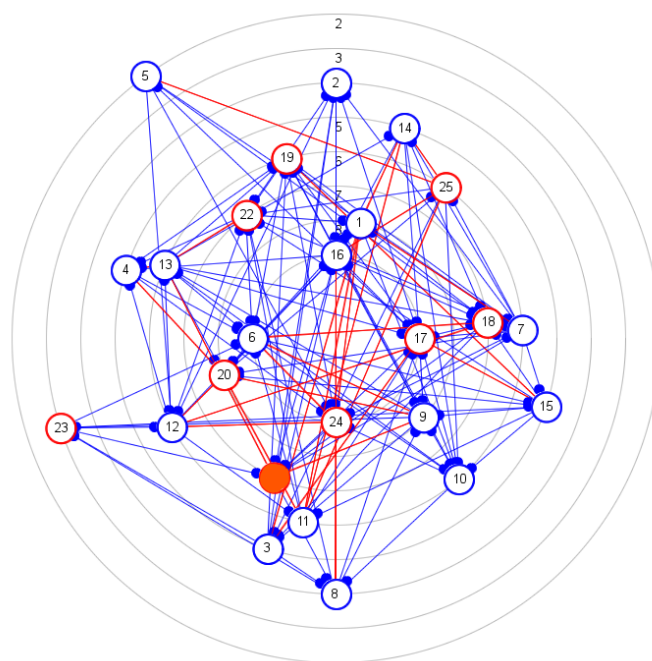

Obrázek 20 Negativní sympatie

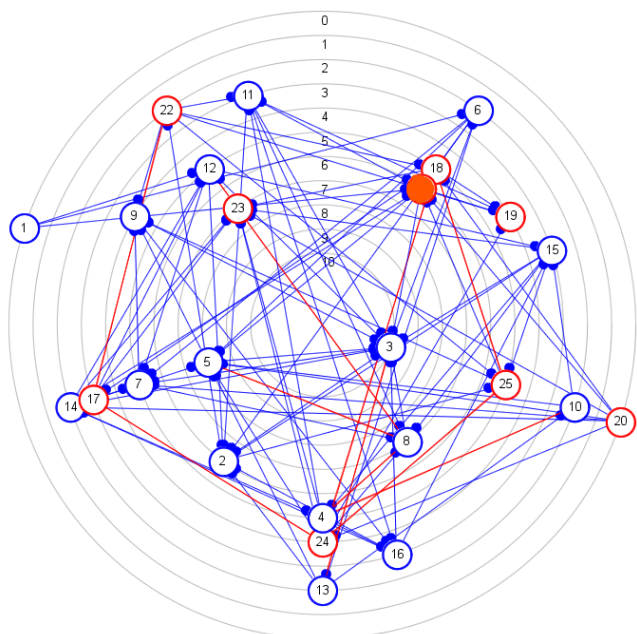
PŘÍLOHA P V: SOCIOGRAMY ŠKOLNÍ TŘÍDY E

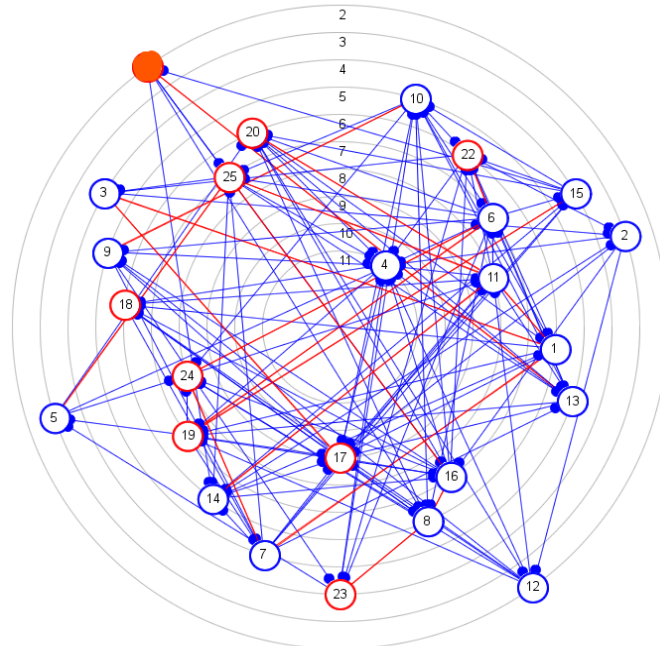
Obrázek 23 Pozitivní vliv

Obrázek 22 Negativní vliv

Obrázek 25 Pozitivní sympatie

Obrázek 24 Negativní sympatie

PŘÍLOHA P VI: DOTAZNÍK

DOTAZNÍK

Milí žáku,

jmenuji se Kateřina Nekardová a jsme studentkou 3. ročníku oboru Sociální pedagogiky na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Píšu bakalářskou práci, která se zaměřuje na postavení ukrajinských dětí v třídním kolektivu. Proto bych tě chtěla požádat o vyplnění následujícího dotazníku.

Tvé odpovědi budou zásadní pro úspěch mého výzkumu. Chci Tě ujistit, že všechny odpovědi zůstanou naprosto anonymní a žádná z otázek nebude hodnocena jako správná nebo nesprávná.

Velice si vážím Tvé ochoty se zapojit a předem Ti děkuji za spolupráci a čas, který tomu věnuješ.

	Jméno	Vliv	Sympatie	Zdůvodnění sympatií
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

8.				
9.				
10.				
11.				
12.				
13.				
14.				
15.				